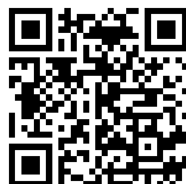

SLOVNICA

JEZIKA STAROSLOVENSKOGA.

SLOŽIO

VJEK. NOVOTNI.

U ZAGREBU.

TIPOGRAFIČKI I LITOGRAFIČKI ZAVOD C. ALBRECHTA.

1876.

Slovnicu ovu složih osobito s toga, što sam mislio, da je prieka nužda pomoći učenikom, koji su po osnovi naukovnoj dužni, upoznavati se sa historijskom prošlosti svoga jezika. Dakako da sam tim želio ujedno i sebe i drugove svoje riešiti muka onih, koji se poradjaju uviek ondje, gdje valja učenika bez knjige privesti čim laglje, prije i sigurnije do cilja kojega.

Dvostruka ta namjera izpričala bi ovomu mojemu pokusu nedostatke, koje bi mi iskusniji drug blagohotno prostio i označio.

U Zagrebu, dne 4. septembra 1876.

Pisac.

UVOD.

Ime slovensko bijaše u početku kao opet danas ime jednoga slavenskoga plemena na jugu; nu tim imenom nazivahu takodjer Slavene u obće.

Pleme ono staroslovensko stanovaše u Panoniji, dakle pod desnim briegom Dunava, nu i pod lievim, u Moravskoj. Jezik tim slavenom ne bijaše, kako bi tko po literarnih ostancih sudio, izvor ostalim granam slavenskih jezika. Već u doba ćirilovo valja strogo jezike lučiti po raznih plemenih slavenskih na jugu u: slovenski, bugarski, hrv.-srbski; na sjeveru u: ruski, poljski, česki. Svaki od tih jezika morade već u ono rano doba 9. vieka imati svojih glasovnih osebina. Kad su jezici te osebine primali, da li za dolazka naroda u novu postojbinu il već u pradomovini svojoj, tomu je zametan trag, dok ne bude literarnih ostanaka iz one dobe jezičnjega rashoda.

Nu ako i nije jezik starih panonskih Slovena temelj ostalim slavenskim sestram, al to je literatura njihova izvor i temelj novoj slovenštini, literaturam ostalih grana slavenskih a tako i literaturi hrv-srbskoj. I ova primaše prve svoje liturgijske eksemplare pisane jezikom panonskih slovena, a tek izgovorom i priepisom domaćim zavladaju narodne jezične osebine. Na taj način nastadoše današnji spomenici: staroslovenski, bugarski, hrv.-srbski, ruski itd., sačuvav često vrlo jasno karakter panonskoga izvora, nu označiv ujedno pismom osebnu glasovnu razliku i tim pleme svoje osebno.

Po izvoru dielimo sve spomenike na panonske i nepanonske a po jeziku na slovenske i neslovenske. Raspoznajemo spomenike, što slovenski spomenici dosliedno rabe znakove ѧ i ѫ, a neslovenski svi nedosliedno il nikako. Bugarski spomenici redovito ѧ i ѫ zamjenjuju; srbsko-hrv. uzimaju **u** za ѫ, **e** za ѧ, a od poluglasa samo jedan. Ruski rabe za ѫ **u** a za ѧ **ja** uz ino umekšavanje, gdje ga nije u nijednom drugom jeziku naći.

Po uplivu, što ga hierarkija i kod nas imadjaše prije probudjele narodne, svetske literature, često su nam spomenici naročito literature crkvene još ispremiešani rusizmi il inom primjesom jezičnom po narodnosti prepisača. Takove primjese ne zamršavaju karaktera spomeniku te nisu stoga ni odlučne pri rasudjivanju narodnom onoga spomenika; svakako pako pokazuju najbližji izvor il narodnost samoga pisca.

Odsjek I.

Glasoslovje.

Glava I.

Pismena.

§ 1.

Glagolska		Cirilska		Latinska po hèrvat. prav.	Brojno značenje		Ime
bugarska	hèrvatska	cèrkvena	gradjansk.		glag.	ciril.	
Ⰰ ⰰ	Ⰰ ⰰ	А а	А а	A a	1	1	азъ
Ⰱ ⰱ	Ⰱ ⰱ	Б б	Б б	B b	2	—	боукы
Ⰲ ⰲ	Ⰲ ⰲ	В в	В в	V v	3	2	вѣдѣ
Ⰳ ⰳ	Ⰳ ⰳ	Г г	Г г	G g	4	3	глаголи
Ⰴ ⰴ	Ⰴ ⰴ	Д д	Д д	D d	5	4	добро
Ⰵ ⰵ	Ⰵ ⰵ	Є є	Е е	E e	6	5	єсть
Ⰶ ⰶ	Ⰶ ⰶ	Ж ж	Ж ж	Ž ž	7	—	живѣте
Ⰷ ⰷ	Ⰷ ⰷ	Ѕ ѕ	—	—	8	6	ѕѣло
Ⰸ ⰸ	Ⰸ ⰸ	Ꙁ ꙁ	З з	Z z	9	7	ꙁемлꙗ
Ⰹ ⰹ	Ⰹ ⰹ	И и	И и	I i	10	8	иже
Ⰻ ⰻ	Ⰻ ⰻ	І і	І ј	J j	20	10	і
Ⰼ ⰼ	Ⰼ ⰼ	Ꙉ ꙉ	Ђ ђ	Dj dj	30	—	ђє
Ⰽ ⰽ	Ⰽ ⰽ	К к	К к	K k	40	20	како
Ⰾ ⰾ	Ⰾ ⰾ	Л л	Л л	L l	50	30	людиє
Ⰿ ⰿ	Ⰿ ⰿ	М м	М м	M m	60	40	мыслите
Ⱀ ⱀ	Ⱀ ⱀ	Н н	Н н	N n	70	50	нашь
Ⱁ ⱁ	Ⱁ ⱁ	О о	О о	O o	80	70	онъ
Ⱂ ⱂ	Ⱂ ⱂ	П п	П п	P p	90	80	покой
Ⱃ ⱃ	Ⱃ ⱃ	Р р	Р р	R r	100	100	рьци
Ⱄ ⱄ	Ⱄ ⱄ	С с	С с	S s	200	200	слово
Ⱅ ⱅ	Ⱅ ⱅ	Т т	Т т	T t	300	300	твръдо
Ⱆ ⱆ	Ⱆ ⱆ	Ȣ оу	У у	U u	400	400	оукъ
Ⱇ ⱇ	Ⱇ ⱇ	Ф ф	Ф ф	F f	500	500	фрьтъ
Ⱈ ⱈ	Ⱈ ⱈ	Х х	Х х	H h	600	600	хѣръ
Ⱉ ⱉ	Ⱉ ⱉ	Ѡ ѡ	—	—	700	800	ѡтъ
Ⱋ ⱋ	Ⱋ ⱋ	шт щ	Щ щ	št ć	800	—	шта
Ⱌ ⱌ	Ⱌ ⱌ	Ц ц	Ц ц	C c	900	900	ци

Glagolska		Cirilska		Latinska po hèrvat. prav.	Brojno značenje		Ime
bugarska	hèrvatska	cèrkvena	gradjansk.		glag.	ciril.	
Ⱍ ⱍ	Ⱍ ⱍ	Ч ч	Ч ч	Č č	1000	90	чрьвь
Ⱎ ⱎ	Ⱎ ⱎ	Ш ш	Ш ш	Š š	—	—	ша
Ⱏ ⱏ	—	Ъ ъ	Ъ ъ	Ŭ ŭ	—	—	ѥръ (jor)
ⱏⰹ ⱏⰺ	—	ꙑ	ы	Y y	—	—	ѥрꙑ
Ⱐ ⱐ	ꙇ ı	Ь ь	Ь ь	Ĭ ĭ	—	—	ѥрь
Ⱑ ⱑ	Ⱑ ⱑ	Ѣ ѣ	Ѣ ѣ	ê (ja)	—	—	ѣть
Ⱓ ⱓ	Ⱓ ⱓ	Ю ю	Ю ю	ju	—	—	*ju*
—	—	Ꙗ ꙗ	—	ja	—	—	*ja*
—	—	Ѥ ѥ	ѥ	je	—	—	*je*
Ⱔ ⱔ	—	Ѧ ѧ	Я я	ę	—	(900)	*ęs*
Ⱘ ⱘ	—	Ѫ ѫ	—	ą	—	(90)	*ąs*
Ⱗ ⱗ	—	Ѩ ѩ	—	ję	—	—	*jęs*
Ⱙ ⱙ	—	ѭ	—	ją	—	—	*jąs*
—	—	Ѯ ѯ	—	ks	—	60	*ksi*
—	—	Ѱ ѱ	—	ps	—	700	*psi*
Ⱚ ⱚ	Ⱚ ⱚ	Ѳ ѳ	Θ θ	th	(500)	9	ѳита
Ⱛ ⱛ	Ⱛ ⱛ	Ѵ ѵ	—	y	—	400	ижица

§ 2. **Tumačenje alfabeta.**

Glagolicu dielimo na bugarsku i hrvatsku. Bugarska obla ima 40, hrvatska oštra 34 pismena. Manjkaju joj 6 glasovnih znaka il pismena i to: ъ, ꙑ, ѧ, ѫ, ѩ, ѭ. Hrvatski glagolaši pišu ь za ъ, и za ꙑ, е za ѧ, ѩ; ꙋ za ѫ, ѭ.

Cirilicu takodjer dielimo na crkvenu i gradjansku. Ona broji 44, ova 35 pismena. Gradjanskomu alfabetu manjka dakle 9 znakova i to: ѕ, ѡ, ꙗ. ѫ, ѩ, ѭ, ѯ, ѱ, ѵ. Za ove rabi znakove: з, о, я, у, ѥ, ю, кс, пс, і.

Jeziku danas pismom latinskim rabi 27 znaka, prema glagolici i cirilici dakle mnogo manje. On odbaci onih šest znakova bugarske glagolice, kojih hrv. glagolica ne ima, te onih devet crkvene cirilice. Preko toga rabi još za я i ю sastavinu **ja** i **ju**. Prema svim četirim alfabetom ima dakle naš današnji jezik 17 pismena manje. On odbaci te znakove, jer se tečajem vremena il izgubi izgovor u narodu označivan znakom, il opet pismom za oznaku glasa dva jednostavna znaka u jedan stopi.

Glava II.

Dieljenje glasova. § 3.

Samoglasi.

Stari alfabet ima 12 samoglasnih znaka: **а, е, і, о, ѡ, оу, ѣ, ѧ, ѫ, ꙑ, ъ, ь**. Od tih jesu kratki, nesloženi: **а, е, і, о, ъ, ь**; a dugi, složeni: **ѡ, оу, ꙑ, ѣ, ѧ, ѫ**. Zadnja dva znaka **ѧ, ѫ** zovemo nosnimi.

U samoglase brojimo i polusamoglase **l** i **r**.

Te samoglase dielimo po uplivu na prediduće grlene u:

a) tvrde: **а, о, ѡ, оу, ѫ, ꙑ, ъ**,

b) mekane: **е, і, ѧ, ѣ, ь**.

Pred mekanimi samoglasi svaki se suglas mora u staroslovenskom jeziku pretvoriti u istovrstni mekani il sični (vidi §. 6. 2.)

Suglasi. § 4.

Suglase dielimo *a)* po organu na grlene: k, g, h.
zubne: t, d, s, z, n.
ustne: p, b, v, f, m.
nebne: j, n' (nj), l' (lj), dj, št.
jezične: š, ž, č, žd.

b) po naravi na mekane: svi sastavljeni sa **j** i rogom dakle: j, n' (nj), dj (žd), l' (lj), r' (rj), č, ć, (št), š, ž.
tvrde: svi ostali.

c) po srodnosti na: grlene: g, h, k.
sične: z, s, c.
umekšane: ž, š, č.

Glava III.

Vriednost i prieglas pismena.

Samoglasi.

1. a § 5.

stoji kao današnji naš **a**; nu stoji podvostručen, gdje mu nije mjesta kao n. p. **taa** (Jag. prim. II. 98.). Jedan **a** za dva kao n. p. svet**a**go (Jag. prim. II. 91.). Za naš **ja** stoji **a** kao n. p.

moa (Jag. prim. II. 84. II. 100. 113.). Uz a stoji o kao n. p. palata uz polata (Jag. prim. I. 60).
a u izvadjanju vidi §. 5. 11).

2. e

glasi kao što danas naš e.
e stoji često za ѥ kao (Jag. prim. II. 82, 91, 92 itd.) često za ѣ kao n. p. na rece (recѣ) (Jag. prim. II. 111.) za ꙑ u genit. a sklonitbe ima već rukopis 12. stol. tako sile, glave, za silꙑ, glavꙑ (Jag. prim. II. 134.). Isto tako u acc. ъ sklonitbe (Jag. prim. II. 120) stlъpe za stlъpꙑ.

e stoji za ь, ѣ, ѧ. (Gledaj te znakove.)

Značenje znaka e u izvadjanju vidi §. 5. 11.

3. i

Znak taj odgovara po korenom značenju kao i po izgovoru našemu i; nu stoji za ꙑ tako n. p. ti za tꙑ (Jag. prim. II. 120) biti za bꙑti (Jag. prim. II. 113). їи stoji za ꙑ kao n. p. tїи (Jag. prim. II. 120). Podvostručen stoji, gdje mu nije mjesta kao n. p. tii (Jag. prim. II. 131). Znak ı stoji često mjesto cirilskoga и u sredini i na kraju riečim kao n. p. sıa za sиꙗ (Jag. prim. II. 113.) tako još II. 83, 87 itd.

Znak i važan je još i po tom, što imade i vriednost našega j. Znak i u vriednosti znaka našega j prima redovito u cirilici nad sobom znak ◡; dakle je й = j. Inače i glagolska i cirilska dva i znaka bez razlike za naš i i j rabe.

Znak й sa sliedećim samoglasom spaja se u cirilici u: ꙗ (ja) ѥ (je) ю (ju). Kad samoglas pred ovakovim i stoji, može imati vriednost našega ji il j. Dakle: аи, єи, ии, ои, ѹи može biti naš: aj, ej, ij, oj, uj, al i naš aji, eji, iji, oji, uji. Za jedno i drugo imadu Jagićevi prim. II. obilnih dokaza.

i stoji za ь kako se pod tim znakom kaže.

Koliko vriedi znak i u izvadjanju rieči kaže §. 5. 11).

O uplivu znaka i na suglase valja §. 6.

O funkciji u zievu vidi §. 7.

4. o, ω

Znaka ta razlikuju se po korenu kao grč. o i ω, nu označuju isti glas; stoga i u spomenicih glag.-cirilskih razlike u porabi ne ima. To se vidi iz primj. Jag. II. na svakoj strani,

naročito tu iz cirilskih spomenika i to u odlomcih pod brojem 5. i 6. Da stoji **o** za **a** kaže točka 1., a da stoji i za ъ, ь kaže točka 5. toga §.

Vriednost toga glasa u izvodih pogledaj §. 5. 11.

5. ъ, ь.

Od osobita su interesa tvrdi ъ i mekani ь, a to zato, jer jim je po historiji taman izvor i nestalno glasovno značenje. Bez dvojbe su to dva samoglasa, koja po prvobitnoj glasovnoj vriednosti glasom ŭ i ĭ odgovaraju. Ta vriednost samoglasna veoma rano već poče ginuti i to već nekako u vrieme postanka cirilice. Već tada služi ъ i ь i za **e** i za **o**, a naskoro i za **a**.

Poraba tih znakova bijaše u svom početku nestalna, nepravilna. Toliko se samo može reći, da obično, ne bez redjih iznimaka, iza grlenih ъ, a iza mekanih suglasa ь stoji, a ъ ispred ь uviek gine, kao što n. p. u part. prf. akt. hvalь po hvalьъ. (Vidi §. 39.).

Nu i to ne beziznimno pravilo ne ima vriednosti za hrvatsku glagolicu, koja samo, kako gore §. 1. i 2. kažu, jedan poluglas imade; a ne ima vriednosti ni za dobu onu, u kojoj se u narodu i piscih sviest samoglasna tih znakova sve više i više gubi, a zamjenjuje sa punimi, jasnimi samoglasi te se opeta il jednostavno ispuštaju, il apostrofom označuju, kako to dokazuju i Jag. primj. starosl. jez. II.

Budući da su poluglasi prvobitno stajali za suglasom, za kojim nije bilo samoglasa, to prvobitno ne nalazimo u starosl. jeziku rieči na suglasnik bez takova poluglasa. Po tom i pravilo, da se sve rieči okančaju na samoglas.

Prvobitni poluglasi zamienjeni su jezičnim razvitkom u sve jasne samoglase i to u **a**, **e**, **i**, **o**, **u**, il su opet sasvim izostavljeni, kao što je to uviek na kraju riečim. Tako čitamo za prvobitni: tъgda poslije: t**o**gda, t**a**da, t**e**da; za dъnь d**a**n d**e**n; za tъnъkъ t**a**n**a**k, t**e**n**e**k; za mъnoѫ, m**e**nom i mnom. Dočetak 1. osobe višebr. **m**ъ primi stalan oblik **mo**. Za ljudьmъ imamo ljud**e**m; za čьso č**e**so; za otьcьmъ otc**e**m; za pьjanstvo p**i**janstvo; za jedьnъ jed**i**n i jed**a**n; za nǫštьѫ nošt**i**ѫ; za bьjenъ b**i**jen; za mъšica mušica; za nъ n**u** i n**o**; za lъkavъ l**u**kav; za nъžda n**u**žda itd. Za takove ъ, zamienjene danas u **u**, nalazimo često ѫ.

6. ѫ, ѧ.

Ovo su dva nosna samoglasa, koja su po izgovoru ravna franc. nasalom i to mukli ѫ franc. **om**, **on**, a ѧ franc. **im in** pred drugim kojim suglasom.

Naš jezik danas tih glasa ne ima, a najstariji nam spomenici svjedoče, da tih nasala već ni u dobi cirilovoj u pismu bilo nije dosliedno ni u izgovoru, ako i jest danas još u dialektih čuti neki nasalizam kao u žvenk, pentati, cendrati, droncati se itd.

Glasovi ti ѫ, ѧ nastadoše po samoglasu **o** il **a**, **e** il **i** spojenim sa suglasom **m** il **n**: ѫ dakle jest **om, on** il **am an**, ѧ pako **em en** il **im in**. (Vidi Jag. glasovi str. 13.).

Nosni ti samoglasi zamienjeni su redovito u našem jeziku u čiste i javne i to ѫ u **u** (оу, ѹ) a ѧ u **e**, tako je: gѫba g**u**ba, tѫpъ t**u**p, ѫdica **u**dica, ѫzъkъ **u**zak, ѫza **u**za. U dialektu redovito takav početni ѫ (u) prima eufon. **v**, tako je: **vu**za, **vu**zek, **vu**dica, **u**za, **u**zak, **u**dica.

Glasu ѧ odgovara današnji **e** kao: vѧzati v**e**zati, devѧtь dev**e**t, knѧzь kn**e**z, poklonišѧ poklonиš**e**. (Jag. prim. II. 112) itd.

Kao što neprejotirani ѫ, ѧ za **u**, **e** stoje, tako i prejotirani ѭ ѩ za ju (ю) je (ѥ), tako: dušeѭ dušeю, vodoѭ vodoю (Jag. prim. II. 102.), ѩdrъ **je**dar, ѩtra **je**tra, našeѩ našeѥ, zemlѩ zeml**e** (mj. zemlѥ) (Jag. prim. II. 82, 87.).

Vriednost tih glasova u izvadjanju rieči gledaj §. 5, 11.

7. **u** (оу, ѹ, ѵ).

Znak taj odgovara i po korenoj vriednosti i po izgovoru grč. ου našemu **u**, jest dakle dvoglas. U sastavinah odgovara današnji **u** predl. **vъ** kao: vъ-vesti, vъ-prosъ za: u-vesti, u-pros.

u stoji za ѫ, ъ kako točka 5. i 6. pokazuju.

u u izvodih tumači §. 5, 11.

8. ѣ.

Znak ѣ (jać) (vidi Jag. glasovi str. 27) jest po vriednosti izvornoj dvoglas. To se vidi po tom, što se a) i dobro i zlo zamjenjuje sa znakom ѩ (ja) i to već u 12. v. tako: priѣtelj za priѩtelj; dѣlѣ za dѣlѩ (propter). (Jag. prim. II. 133, 134, 85.); što b) glagolsko pismo za ѣ i ѩ samo jedan znak Ⱑ imade; što c) ѣ služi za dvoglas u tudjih riečih kao: cѣsarь καῖσαρ, dѣmonъ

δαίμων i što napokon d) služi za sastavinu **ei** kao: pletѣte od pleteite (vidi §. 40. 8) pletеše za pletѣаše (Jag. prim. II. 92.).

Korena vriednost dvoglasa, štono bi ju mi po izgovoru sa **ai**, **ei** označili, rano već poče ginuti tim, što su ga jedni za **ei**, **ai**, **ie** drugi za **i**, treći za **e**, četvrti za ѩ pisali. To je dokazom, da je to znak bio za glas, koj se po narodu nije jednako izgovarao i kojemu ni danas ne ima svagdje jednaka izgovora. Po raznom izgovoru prvobitnoga toga znaka dielimo danas krajeve na ikavske, jekavske i ekavske, premda i tu još imade tańjih mjestnih razlika u izgovoru. Književno primljeni način pisanja toga znaka jest kao što i izgovor jekavski.

Budući da se je znak ѣ i kao **i** izgovarao, to su ga krivo i za **j** rabili, budući и i **j** i **i**. Zato i glag. ѣа za ѩ (ѧ) (Jag. prim. II. 6. 14) sѣdѧ(ѣa)še vidѧhomъ za vidѣahomъ.

Koju vriednost ѣ imade u izvedenih riečih kaže §. 5. 11.

9. ꙑ.

Znak ꙑ (jeri) sastavljen je od ъ i и te po svojoj korenoj vriednosti valja koliko grčki υ il **y**. Da je taj znak upravo tako sliven vidi se po primjerih kao vъ inѫ koje se i piše vꙑnѫ (continuo). Isti taj znak pišu i spomenici sa ъи.

Po izgovoru glasi taj znak kao mukli **i**. Hrv.-srb. spomenici rabe za nj samo prosto **i**. To je dokazom, da nisu poznavali u izgovoru razlike znaka ꙑ i **i**. Pamtiti valja, da ꙑ nikada na početku rieči ne stoji.

ꙑ u izvodih tumači §. 5. 11).

10. **l**, **r**.

Ova dva znaka jesu u starosl. jeziku i čisti samoglasi i suglasi. I danas se još po nestalnosti znaka **l** na kraju slovke i rieči te prielazu u **o** vidi narav samoglasna. A i znak **r** usried dva i više suglasa te u riečih bez drugoga samoglasa jasno pokazuje tvrdu svoju narav samoglasnu.

Znak **l** bje već prešao u 13. v. u samoglas **u**, kad bi se nalazio u slovci tako: pun, vuk od plъnъ vlъkъ. Na početku riečim pako ostade al se u tom slučaju sliedeći poluglas vokalizira u **a** il **e**. Tako nasta od lьvъ lav, od lьgъkъ lahak i legek.

Premda naravi samoglasne, ipak ovi znakovi za sobom imadu poluglas. To biva stoga, što se ti glasovi, svakako mukli, ne-

čisti, nisu trpjeli sa sliedećim suglasom. Da je takav razlog morao biti, tomu svjedoči upravo to, što je jezik metathezom tomu izbjegavao, ako nije primao poluglasa il ako nije toga znaka vokalizirao. Tako je m**ra**mor od m**ar**mor. Prema tomu mi velimo **mrie**ti lat. **mor**i, **mr**av grč. μύρμηξ, **br**ada njem. **bar**t, **ra**me njem. **ar**m i t. d.

O **r** i **l** u izvodih radi točka 11. istoga §.

11. Stupnjevanje samoglasa.

Stupnjevanje samoglasa (Jag. glasovi str. 33.) zovemo u obće prielaz jednoga samoglasa u drugi. To stupnjevanje jest pozitivno i negativno. Pozitivno zovemo nasporom il ojačanjem, a negativno zasporom il oslabljenjem.

Po intenzivnoj vriednosti rastu samoglasi ovako: **r**, **l**, **ь**, **ъ**, **e**, **o**, **i**, **ы**, **oi**, **ai**, **ѧ**, **ѣ**, **оү** (ov, av), **ѫ**, **a**. Ova dva zadnja samoglasa jesu najjača te zato ne mogu više nasporiti. Svi ostali mogu.

Svi glasovi u korenu uviek zasporeni, naspore redovito u izvodih. Zakone o tom nasporu i zasporu uči oblikoslovje i riečeslovje.

Glasovi **r**, **l** nasporuju u: **re**, **le**, **ri**, **li**, **ro**, **lo**, **or**, **ol**, **rѣ**, **lѣ**. Tako od **vr-ѣ**-ti imamo **vri**-j-em, **vre**-lo, iz-**vir**-a-ti, iz-**vor**. Od kor. **ml** ima inf. **mlѣ**ti, praes. **me**ljem, **mli**n, sa-**mil**-ati.

ъ, **ь** nasporuju u **o**, **i**, **ы**, **ѣ**, **оү**, **a**. Tako pьs-a-ti ima **pi**šem, p**ѣ**gъ (pjega); tъšt-a-ti, **tis**-nu-ti. tъ, **ta**, **to**; mъk-nѫ-ti, s-m**ы**k-a-ti i s-m**i**k-a-ti (smicati) s**ѧ**; sъh-nѫ-ti, **оү**-s**ы**h-a-ti, s**оү**hъ.

e ojača u: **o**, **i**, **ѣ**, **a**: po-nes-ti, po-n**a**š-a-ti, po-n**o**s, r**e**šti (osn. **rek**) iz-r**i**c-a-ti, r**o**k, r**ѣ**čь.

o ojača u **a**: v**o**z-i-ti, v**a**žati.

i nasporuje u: **oi**, **ѣ**: v**i**-ti, po-v**oj**, v**ѣ**-ja (grana).

ы nasporuje u: **оү**, **av**, **va**, **ov**: p**ы**h-a-ti, p**оү**h-a-ti; pl**ы**-ti, pl**оү**-ti, pl**ov**-i-ti, pl**av**ь, ok**ы**-v-a-ti, ok**ov**-a-ti.

Kao što su sve osnove na **ы** već drugotne t. j. izvedene, tako su i sve ostale na **ѧ**, **ѣ**, **оү** (ov, av), **ѫ** i **a**.

Suglasi.

1. **št, žd** (**ć, dj**). § 6.

Bugarski spomenici ne poznaju suglasa **ć** i **dj**, već mjesto njih rabe **št** i **žd**. Današnjemu znaku **ć** odgovara bug. **št**, a znaku **dj** bug. **žd**. Dvoguba ta dva glasa imadu istu korenu vriednost i sastavinu. I upravo po tom, što strogom dosliednosti bugarski spomenici za ć **št**, a za dj **žd** rabe, raspoznajemo bugarske od drugih nebugarskih dakle i naših spomenika.

Ako i dolaze te glasovne sastavine u nas, ne spadaju nikako po tumačenju ovamo, već u synkopu il krazu, kao što je n. p. možda nastalo od može da.

Kao što to od drugud znademo, svjedoči nam i bugarski **št**, da je naš **ć** sastavina tvrdoga zubnoga suglasa **t** umekšana sa **й**=**j**, što daje **tj**, il opet sastavina suglasa **t** spojena sa kojim grlenim suglasom. Po izgovoru pisali bi **tš**. Bugarski izgovor tu sastavinu nije trpio, već je metathezom sastavinu **tš** izgovarao kao št.

Kao što bugarski **št** nije drugo no naš ć, tako je i bugarski **žd** naš **dj**. I ovo je nastalo jednakim načinom od drugoga, mehkoga dentala i **й**=**j** što daje po izgovoru pišuć **dž**. I tu je bugarskomu izgovoru prijalo metathezom stvoriti od dž **žd** (vidi niže 2. točku).

Budući da bugarski jezik nije imao za izgovor znaka **našega** ć i št (starije šć) drugoga znaka do **svoga** št, to je samo onaj mogao pravo čitati i prenieti pismo bugarsko u svoj jezik, koji je jezike znao; inače morade pomutnja nastati. Tato n. p. u zak. vinodolskom (Jag. pr. II. 163.) čitamo glag. **ⰑⰞⰛⰅ** (ošće) a na str. 164. **ⰑⰛⰅ** (t. j. **ošte**=jošte. Na str. 182. pako isto to **ⰑⰛⰅ** znači o**ć**e (hoće) a ne jošte. U prvom i trećem slučaju je **Ⱋ** naš **ć**, u drugom pako naš **št**.

Da se toj pomutnji odmogne, počeše već u 12. v. svietske cirilske listine naše za naš **ć** rabili znak **k** a samo za **šć** (št) jednaku sastavinu bug. **щ** (**шт**). Tako imademo u listini Kulina bana iz 12. v. (Jag. prim. II. 133. i 134.) ho**k**e za ho**ć**e, pomo**kь** za pomo**ć**. U 14. v. pišu cirilski spomenici za taj **k**=**ć** znak **ћ**, što su ga cir. crkveni spomenici već prije 14. v. redovito rabili za potonji **ћ**=**dj** tako, da se sada **ћ** i **ђ**=**ć** i **dj** miešalo. Tako n. p. se je me**ћ**e čitalo sad me**dj**e, sad opet me**ć**e.

Samo smisao odlučivao bi pravo čitanje. Ova druga pomutnja prouzroči treću. Budući naime da se je glas **dj** uzduž Primorja, kao još i danas, vrlo mekano i to kao prosti **j** izgovarao, to su pisci dalmatinski za **dj** pisali prosti **i=j** te taj **j** i ispuštali. Glagolica i latinica ima u naših primorskih piscih dosta primjera; dubrovački pisci upravo vole n. p. formu **meja** za **medja**, meu za **medju**. (Gledaj Jag. glasove str. 66.)

Glas **št** nastaje u staroslov. jeziku još i po sastavini **skj** i **stj**. U tom jedinom slučaju i mi imademo **št** uz **šć** (kaj. **šč**). Tako velimo: pu**št**ati i pušćati (kaj: puščati) osn; **pustj.**; pištati i pišćati (kaj: piščati) osn: **piskj**; vrištiti i vrišćati (uz vriskati) (kaj. vriščati) osn: **vriskj**; vošten i vošćen (kaj. voščen) osn: voskj. itd.

2. **g, h, k — z, s, c — ž, š, č.**

O suglasih grlenih u staroslov. jeziku valjaju pravila današnjega glasoslovja bez iznimke. Oni u izvodih i oblicih mogu stajati samo pred tvrdimi samoglasi (vidi §. 3.). Pred mekanimi i to pred **ь**, **e**, **ѧ**, kao što sa svakim **й=j** prelaze po §. 3. u istovrstne mekane: ž, š, č; pred **i**, **ѣ** u oblicih u odgovarajuće sične: **c**, **s**, **z**, u izvodih pako u mekane. Tako je: kni**zѣ** od kniga, ali od pra**hъ** pra**š**ina, od dra**gъ** dra**ž**ina, ro**kъ** ro**č**ište i t. d.

I tvrdi samoglasi, koji su samo prividno tvrdi a imaju vriednost prejotovanih, mekanih, preglašuju jednako ispred sebe grlene suglase kao mekani samoglasi. Tako je: duša od duh-ja mno**žaй** mjesto mno**zѣй** od mno**g**.

Što o prieglasu grlenih suglasa u istovrstne mekane valja, to isto valja i o prieglasu sičnih pred mekanim kojim samoglasom. Po tom je lahko u tudjih riečih iznimke raspoznati.

Od grlenih sa sliedećim **t** nastaje naš **ć** bugarski **št** po točki 1. Tako: rešti (reći) od rek-ti, mošti, lešti (moći, leći) od mog-ti, leg-ti.

Isto tako po istoj 1. točki ovoga §. od sičnoga **s** sa sliedećim **t** i **j** nastaje bug. **št** i naš **št** il **šć** (šč).

h pred suglasom prelazi u **s**: nes**ѣ**aste od nes**ѣ**a-**h**-te.

z pred **t** prelazi u **s**: gri**s**ti od gri**z**-ti.

3. **t, d.**

Zubni ti suglasi u izvodih samo pred tvrdimi samoglasi stojati mogu; pred mekanimi kao što i pred **й=j** prelaze sa

ovimi u mekane suglase i to po 1. točki toga §. **t** u **št** (naš ć) a **d** u **žd** (naš dj) tako je: vrašt**ѫ** od vrati-ѫ, vraćam od vrati-am; graždanin, gradjanin od gradi-anin i t. d.

t i **d** pred **l** uviek ginu kao: plelъ od plet-lъ, a pred **t** prelaze u **s** kao: plesti od plet-ti, pasti od pad-ti.

O zubnih sa jotacijom i sa grlenim k uči 1. točka ovoga §.

Suglas umetnut. § 7.

Suglas se umeće u izvodih il samoglasom il suglasom.

Samoglasom ga umećemo, da se klonimo zievu (hiatu), suglasom, da omekšamo tvrdi koji suglas (ἐπένϑεσις). Suglasi, koji nam za to služe u starosl. jeziku, jesu: **d**, **g**, **j**, **l**, **n**, **s**, **v**.

Od tih suglasa umećemo *a)* samo samoglasom: **j**, **n**, **v**; *b)* samo suglasom: **l**, **s**; *c)* samoglasom i suglasom: **d**, **g**. Umetak tih suglasa primaju izvodi nominalni, pronominalni i verbalni. Tako je: bi-ѭ (bi-j-em)sta-j-ati; vъ-**n**-iti (u-**n**-ići), kъ **n**-ѥmoу (k **n**-jemu), vъ-**n**-ѫtrъ (u-**n**-utra), sta-**n**-ѫ (sta-**n**-em); da-**v**-ati, oboу-**v**-enъ. Izvodi neki primaju po volji sad **j** sad **v**. Tako: da-**v**-ati, da-**j**-ati.

Suglas **l** se umeće ustnim suglasom **p**, **b**, **v**, **m**, kad za njimi sliedi й = **j** (ne и = **i**) tako: krep-**l**-ji, grab-**l**-ѭ ugrab-**l**-jenъ (ugrab-l-jen). Tako je pravilo kod glagola III. 2. IV. i V. 2. razr. u §§ 48. 50. 53. Nu u starosl. jeziku često imade i oblika starijih neumekšanih kao što n. p. uz ugrab-**l**-jenъ i ugrab-jen. U part. smatrali bi mi to danas pogrješkom, u drugih izvodih pako i mi danas umekšamo il ne.

Suglas **s** umetnut je u starosl. jeziku pred infin. tvorkom **ti** u glagolih sa izbačenimi ustnimi suglasi **b**, **p** (u današnjem se jeziku našem **mora** umetnuti). Tako gre-**s**-ti (greb-s-ti), te-**s**-ti (tep-s-ti) i t. d.

Suglas **d** umetnut je samoglasom: i-**d**-ѫ (i-d-em) bѫ-**d**-ѫ (bu-d-em) i-**d**-ohъ i t. d. Onda i suglasom **ž**, **z** sa sliedećim **r**. Tako: žrѣbѧ uz ž-**d**-rѣbѧ, raz-**d**-rѣšiti (razriešiti), ž-**d**-rѣlo (od žrѣti) ž-**d**-ralъ.

Suglas izbačen. § 8.

Zubni suglasi **d**, **t**, i ustni **b**, **p**, **v** izbacuju se i to **d**, **t**, pred **l**, **m**, **n**, **s**, a ustni **b**, **p**, **v** pred tvorkom infinitivnom **ti**. Tako je: svь-nѫti za svit-nѫti (svanuti za svatnuti), damь za da**d**-mь, palъ za pad-lъ, plѣsъ aor. I. mj. plѣt-sъ, vъ-kle-nѫti za

vъ-klep-nѫti, to-nѫ-ti, za top-nѫti, črъ-ti za črъp-ti (crp-s-ti) ži-ti za živ-ti (živjeti).

Kako **n** i **m** gine uči § 5. 6.

Odsjek II.

Oblikoslovje.

Glava IV.

§ 9. **Pojam i razdieljenje.**

Oblikoslovjem zovemo nauk o promjeni oblika u jeziku. Po dvostrukoj naravi te promjene dielimo taj nauk na:

I. Deklinaciju il sklonitbu.

II. Konjugaciju il spregu.

Deklinacije.

§ 10. Pojam i razdieljenje.

Deklinacija je nauk o promjeni oblika u samostavniku, pridavniku, brojniku i zaimenu po 7 padežih i 3 brojih: jedno-, dvo- i višebroju.

Deklinacija je u staroslov. j. po razlikosti osnove trostruka: 1. Nominalna il samostavna, 2. pronominalna il zaimena, 3. sastavljena.

Glava V.

I. Nominalna deklinacija.

§ 11. Razdieljenje.

Po toj deklinaciji idu *a*) svi samostavnici, pridavnici, komparitivi i participi, *b*) zaime osobno.

Sve te rieči po izvoru svom imadu dvie česti: osnovu i dočetak. Samo dočetak jest ona čest promjenljiva; u osnovi se jedino krajni suglas po pravilih glasoslovja izmieniti može.

Po osnovi dakle prima rieč dočetak i taj se dočetak mienja na 4 načina. Po tom velimo, da imamo 4 deklinacije i to:

I. ъ (jor) deklinaciju,

II. **a** deklinaciju,

III. ь (jer) il **i** deklinaciju i

IV. konsonantnu il suglasnu deklinaciju.

I. ъ. Sklonitba.

§ 12.

Po toj se sklonitbi sklanjaju: samostavnici, pridavnici, participi i komparativi prvobitnim nominativom na ъ spola muškoga il srednjega.

Sve rieči ovamo spadajuće mogu imati u osnovi suglas il samoglas i to tvrdi il mekani; dočetak je prvobitni uviek ъ. U samostavnicih muških taj ъ ostaje, ako je prediduéi suglas tvrd, ako li je mekan — izim й = j — odbacuje ъ te prima ь nastali od osnovnoga й; osnove pako na й odbacuju bez odštete taj poluglas u nom. jednobroja.

Srednje rieči pretvaraju dočetni poluglas u samoglas i to rieči sa tvrdim dočetkom u o, sa mekanim u e.

Po tom se naša današnja tako zvana prva sklonitba osniva na toj ъ sklonitbi.

Dočetak ъ ovako se mienja u:

	singularu		*pluralu*	
	mušk.	sred. sp.	mušk.	sred. sp.
nom.	ъ, ь	o, e	i	a
gen.	a		ъ, ь	
dat.	оу		ъmъ, ьmъ	
acc.	—		ы, ѧ	—
voc.	e, оу	—	—	
instr.	ъmь, ьmь		ы, i	
loc.	ѣ, i		ѣhъ, ihъ	

dualu

	mužk.	sred. sp.
nom. acc. voc.	a	ѣ, i
gen. loc.	оу	
dat. instr.	ъma, ьma.	

Najvažnija pravila jesu:

§ 13.

1. grleni [i sični] suglasi prelaze pred e u istovrstne mekane, a pred i i ѣ u istovrstne sične po § 6. 2.

2. ѣ za mekanimi il prejotovanim, umekšanim suglasom te za prvobitno umekšanim c, z prelazi u i; dakle za l', n', r'; c, z; č, š, ž; št, žd.

3. kao što ѣ preglasuje i ы, u instr. višebr., a u acc. viš. prvobitni ѧ za tvrdimi suglasi prelazi u ы.

4. ъ pred dočetnim mь, mъ može u **o**, a ь u **e** prieći.
5. u voc. sing. imadu rieči muške tvrde osnove **e**, mehke **оү**.
6. rieči sred. spola imadu uviek nom. acc. voc. jednak.

§ 14. Primjeri:

1. **dobrъ rabъ** (dobar rob).

	singular.	*plural.*
nom.	dobrъ rabъ	dobr-i rab-i
gen.	dobr-a rab-a	dobr-ъ rab-ъ
dat.	dobr-оү rab-оү	dobr-ъmъ rab-ъmъ
acc.	dobrъ rabъ	dobr-ы rab-ы
voc.	dobr-e rab-e	dobr-i rab-i
instr.	dobr-ъmь rab-ъmь	dobr-ы rab-ы
loc.	dobr-ѣ rab-ѣ	dobr-ѣhъ rab-ѣhъ.

dual.

nom. acc. voc.	dobr-a rab-a
gen. loc.	dobr-оү rab-оү
dat. instr.	dobr-ъma rab-ъma.

2. **velій kraй** (velik kraj).

	singular.	*plural.*
nom.	velій kraй	velii krai
gen.	veliꙗ kraꙗ	velій kraй
dat.	veliю kraю	veliѥmъ kraѥmъ
acc.	velій kraй	veliѩ kraѩ
voc.	velій kraю	velii krai
instr.	veliѥmь kraѥmь	velii krai
loc.	veliи krai.	veliihъ kraihъ.

dual.

nom. acc. voc.	veliꙗ kraꙗ
gen. loc.	veliю kraю
dat. instr.	veliѥma kraѥma.

3. **dobrѣй otьсь** (bolji otac).

osnova gen. **dobrѣйš** vidi § 66.

	singular.	*plural.*
nom.	dobrѣй otьсь	dobrѣйš-e otьc-i
gen.	dobrѣйš-a otьc-a	dobrѣйš-ь otьc-ь
dat.	dobrѣйš-oү otьc-oү	dobrѣйš-ьmъ otьc-ьmъ
acc.	dobrѣйšь otьсь	dobrѣйš-ѧ otьc-ѧ
voc.	dobrѣй otьč-e	dobrѣйš-e otьc-i
instr.	dobrѣйš-ьmь otьc-ьmь	dobrѣйš-i otьc-i
loc.	dobrѣйš-i otьc-i	dobrѣйš-ihъ otьc-ihъ.

dual.

nom. acc. voc.	dobrѣйš-a otьc-a
gen. loc.	dobrѣйš-oү otьc-oү
dat. instr.	dobrѣйš-ьma otьc-ьma.

4. **hvalѧ vračь** (hvaleći vrač).

osnova gen. **hvalѧšt** (§ 39. 2.)

	singular.	*plural.*
nom.	hvalѧ vračь	hvalѧšt-e vrač-i
gen.	hvalѧšt-a vrač-a	hvalѧšt-ь vrač-ь
dat.	hvalѧšt-oү vrač-oү	hvalѧšt-ьmъ vrač-ьmъ
acc.	hvalѧštь vračь	hvalѧšt-ѧ vrač-ѧ
voc.	hvalѧ vrač-oү	hvalѧšt-e vrač-i
instr.	hvalѧšt-ьmь vrač-ьmь	hvalѧšt-i vrač-i
loc.	hvalѧšt-i vrač-i	hvalѧšt-ihъ vrač-ihъ.

dual.

nom. acc. voc.	hvalѧšt-a vrač-a
gen. loc.	hvalѧšt-oү vrač-oү
dat. instr.	hvalѧšt-ьma vrač-ьma.

Kao što part. praes. hvalѧ sklanja se i part. perf. akt. I. hval'ь gen. hval'ьša il hvalivъ gen. hvalivъša. Vidi §. 39. 4.

5. **dobro selo.**

	singular.	*plural.*
nom.	dobro selo	dobr-a sel-a
gen.	dobr-a sel-a	dobr-ъ sel-ъ
dat.	dobr-oү sel-oү	dobr-ъmъ sel-ъmъ
acc.	dobro selo	dobr-a sel-a
voc.	dobro selo	dobr-a sel-a
instr.	dobr-ъmь sel-ъmь	dobr-ы sel-ы
loc.	dobr-ѣ sel-ѣ	dobr-ѣhъ sel-ѣhъ

dual.

nom. acc. voc.	dobr-ѣ sel-ѣ
gen. loc.	dobr-oү sel-oү
dat. instr.	dobr-ъma sel-ъma.

6. **gorѥ polѥ.**

osnova = **gorьš** vidi §. 66.

	singular.	*plural.*
nom.	gorѥ polѥ	gorьš-a polꙗ
gen.	gorьš-a polꙗ	gorьš-ь pol'ь
dat.	gorьš-oү polю	gorьš-ьmъ pol'ьmъ
acc.	gorѥ polѥ	gorьš-a polꙗ
voc.	gorѥ polѥ	gorьš-a polꙗ
instr.	gorьš-ьmь pol'ьmь	gorьš-i pol'и
loc.	gorьš-i pol'и	gorьš-ihъ pol'иhъ.

dual.

nom. acc. voc.	gorьš-i pol'и
gen. loc.	gorьš-oү polю
dat. instr.	gorьš-ьma pol'ьma.

Kao što komparativi sr. spola idu i participi praes. akt. i perf. akt. I. Tako: **grѧdѧ** il **grѧdы** gen. **grѧdѧ(ѫ)**šta; a hval'ь il hvalivъ gen. hval'ьša il hvalivъša (vidi § 39. 2. 4).

Opaske.

1. U gen. jednobr. pretvaraju neki samostavnici nominativni ъ ne samo u a već uz a još i u оγ. Tako n. p. domоγ (nom. domъ), mirоγ (nom. mirъ), činоγ (nom. činъ), razboю (nom. razboй), (Jag. prim. I. 65.), ilоγ (Jag. prim. II. 47.).

2. Dat. jednobr. imade uz drugotni dočetak оγ prvobitniji ovi u samostavnicih sa genit. na оγ.

3. U acc. jednobr. u samostavnicih pokazujućih biće organično imadu mladji rukopisi i genitivalni dočetak na a, pravilo, koje je danas u našem jeziku skroz provedeno.

4. Voc. sing. izlazi na e i оγ — e imadu samo samostavnici tvrda dočetka; pridavnici imadu redovito taj padež jednak nom., samo pridavnici na r mogu i e imati — оγ pako imadu samo samostavnici mehka dočetka, onda rieči sa genit. na оγ.

5. Instr. sing. imadu tudje rieči sa nominativom na ей kao tvrdi ъmь, a srednje sa nominat. na ie, iemь i iнmь.

6. U loc. sing. imadu rieči sa genit. na оγ uz dočetak svoj ѣ (i) takodjer оγ.

7. Nom. višebr. prima e u riečih na inъ, odbacujuć taj in kao danas te rieči. Tako graždane, slovѣne (Jag. prim. I. 59. 61). Isto tako imade e m. sp. part. praes. i perf. akt. I., a rieči sa gen. sing. na оγ imadu ove. Tudje rieči sa nom. na ей imaju i, a i komparativi sr. spola sa tvorkom ѣнs mogu e i i imati. Rieči na ar'ь, el'ь imadu uz i i ie, ю, є. Tako bolюre (J. prim. I. 59).

8. Genit. višebr. prave rieči sa genit. sing. na оγ na ovъ uz ъ.

9. Dat. višebr. prima u riečih tudjih na ей dočetak ъmъ(omъ), a u riečih na оγ u genit. ovomъ uz ъmъ.

10. Acc. viš. imadu rieči na inъ i na i.

11. Instr. viš. prima u riečih sa genit. jednobr. na оγ do-dočetak ъmi.

12. Loc. viš. rieči u genit. jednobr. na оγ prima i dočetak ъhъ, a u nom. na inъ dočetak ьhъ.

13. Višebroja ne ima rieč bratъ (bratrъ), već kolektivum na iю.

14. Genit. dvobroja ima i dočetak ov-оγ u riečih sa genitivom jednobr. na оγ.

§ 16. II. a sklonitba.

Dočetak nom. **a** ovako se mienja u:

	singularu		*pluralu*	
	tvrd.	mehk.	tvrd.	mehk.
nom.	a		ы	ѧ
gen.	ы	ѧ	ъ	ь
dat.	ѣ	i	amъ	
acc.	ѫ		ы	ѧ
voc.	o	e	ы	ѧ
instr.	ѫ		ami	
loc.	ѣ	i	ahъ.	

	dualu	
	tvrd.	mehk.
nom. acc. voc.	ѣ	i
gen. loc.	oу	
dat. instr.	ama.	

Po toj se sklonitbi sklanjaju svi samostavnici, komparativi i participi na **a** (i). Odgovara našoj tako zvanoj drugoj sklonitbi.

Rieči te sklonitbe jesu do nekojih muškoga obično samo ženskoga spola.

I u toj sklonitbi valja razlikovati rieči mehkoga i tvrdoga dočetka. Pravila prieglasa valjaju i ovdi kao u ъ sklonitbi.

§ 17. Primjeri:

1. dobra rыba.

	singular.	*plural.*
nom.	dobra rыba	dobr-ы rыb-ы
gen.	dobr-ы rыb-ы	dobr-ъ rыb-ъ
dat.	dobr-ѣ rыb-ѣ	dobr-amъ rыb-amъ
acc.	dobr-ѫ rыb-ѫ	dobr-ы rыb-ы
voc.	dobra rыb-o	dobr-ы rыb-ы
instr.	dobr-ѫ rыbѫ	dobr-ami rыb-ami
loc.	dobr-ѣ rыb-ѣ	dobr-ahъ rыb-ahъ.

dual.

nom. acc. voc.	dobr-ѣ rыb-ѣ
gen. loc.	dobr-oү rыb-oү
dat. instr.	dobr-ama rыb-ama.

2. **dobrѣйši ovьca** (bolja ovca).

	singular.	*plural.*
nom.	dobrѣйši ovьca	dobrѣйš-ѧ ovьc-ѧ
gen.	dobrѣйš-ѧ ovьc-ѧ	dobrѣйš-ь ovьc-ь
dat,	dobrѣйš-i ovьc-i	dobrѣйš-amъ ovьc-amъ
acc.	dobrѣйš-ѫ ovьc-ѫ	dobrѣйš-ѧ ovьc-ѧ
voc.	dobrѣйši ovьc-e	dobrѣйš-ѧ ovьc-ѧ
instr.	dobrѣйš-ѫ ovьc-ѫ	dobrѣйš-ami ovьc-ami
loc.	dobrѣйš-i ovьc-i	dobrѣйš-ahъ ovьc-ahъ.

dual.

nom. acc. voc.	dobrѣйš-i ovьc-i
gen. loc.	dobrѣйš-oү ovьc-oү
dat. instr.	dobrѣйš-ama ovьc-ama.

Kao komparativ dobrѣйši idu i part. praes. i perf. I. akt. Tako: hvalѧšti, tvor'ьši, tvorivъši. (Vidi § 39. 2. 4.)

Opaske. § 18.

1. Nekoji samostavnici imaju nom. sing. na **ій** uz redoviti **іѧ**: ladiѧ uz ladiй.

2. Part. i kompar. imadu u nom. sing. uviek **i**, a voc. jednak nominativu.

3. Instr. sing. imade obično mladji dočetak **оѭ**, **еѭ** za **ѫ**.

III. ь ili i sklonitba. § 19.

Dočetak nomin. **ь** ovako se mienja u:

	singularu mušk.	žen. sp.	*pluralu* muš.	žen. sp.
nom.	ь		іє	i
gen.	i		ій	
dat.	i		ьmъ	
acc.	ь		i	
voc.	i		іє	i
instr.	ьmь	іѭ	ьmi	
loc.	i		ьhъ.	

dualu

	muš. žen. sp.
nom. acc. voc	i
gen. loc.	ію
dat. instr.	ьma.

Po toj se sklonitbi sklanjanju samo samostavnici tvrdi na ь i glavni brojnici od 3—10. Odgovara današnjoj našoj tako nazvanoj trećoj sklonitbi.

Rieči te sklonitbe jesu mušk. i žensk. spola.

§ 20. Primjeri:

1. **gostь.**

	singular.	*plural.*
nom.	gostь	gost-іє
gen.	gost-i	gost-ій
dat.	gost-i	gost-ьmъ
acc.	gostь	gost-i
voc.	gost-i	gost-іє
instr.	gost-ьmь	gost-ьmi
loc.	gost-i	gost-ьhъ.

dual.

nom. acc. voc.	gost-i
gen. loc.	gost-ію
dat. instr.	gost-ьma.

2. **kostь.**

	singular.	*plural.*
nom.	kostь	kost-i
gen.	kost-i	kost-ій
dat.	kost-i	kost-ьmъ
acc.	kostь	kost-i
voc.	kost-i	kost-i
instr.	kost-ію	kost-ьmi
loc.	kost-i	kost-ьhъ.

dual.

nom. acc. voc.	kost-i
gen. loc.	kost-ію
dat. instr.	kost-ьma.

O p a s k e. § 21.

1. Po primjeru gostь idu brojnici triѥ, (tri ž. sr. sp.) četыriѥ (četыri ž. sr. sp.), a po kostь brojnici od 5—10,

2. Poluglas ь prelazi često pred **m** i **h** u dočetcih u e.

3. Brojnik desѧtь sa predlogom **na** ima acc. jednobr. na **e**. U gen. i loc. dvobr. ima oу za iю. U nom. više uz **i** i **e**, u gen. više ъ a u instr. više umjesto redjega dočetka ьmi dočetak ы.

4. Valja pamtiti, da od mnogih tih samostavnikah mušk. spola ne imademo do pojedinih padeža po toj sklonitbi; većinom uzeše nastavke ъ sklonitbe.

IV. Konsonantna sklonitba. § 22.

Po toj se sklonitbi sklanja malen broj samostavnika, kojim je prvobitni goli suglas u nom. jednobr. sliven. U našem je jeziku trag toj sklonitbi zametnut do samostavnika kći i mati; uzeše naime dočetke ъ, ь il a sklonitbe.

Samostavnici te sklonitbe jesu troga spola: mušk., ž. i sr.; osnova jim se svršuje na **n**, **r**, **s**, **t**, **v**. Rieči na **n** jesu muš. il sr. spola, na **s** i **t** samo sr. a na **r** i **v** samo žen.

Danas idu rieči na **n**, **s**, **t** po tako zvanoj prvoj (ъ) sklon.; rieči na **v** primiše dočetke **a**, a samo rieči na **r** sačuvaše dočetke prvobitne suglasne svoje sklonitbe.

Dočetci konsonantne sklonitbe jesu po:

	singularu:					*pluralu:*				
osnovi:	n.	r.	s.	t.	v.	n.	r.	s.	t.	v.
spolu:	m-s.	ž.	s.	s.	ž.	m-s.	ž.	s.	s.	ž.
nom.	ы-ѧ	и	о	ѧ	ы	e-a	e	a	a	e
gen.	e	e	e	e	e	ъ	ъ	ъ	ъ	ъ
dat.	i	i	i	i	i	ьmъ	ьmъ	ьmъ	ьmъ	ьmъ
acc.	e- —	e	—	—	e	e- —	e	—	—	e
voc.	i- —	—	—	—	—	—	—	—	—	—
instr.	ьmь	iѭ	ьmь	ьmь	iѭ	ы	ьmi	ы	ы	ami
loc.	e-i	i	e	e	e	ьhъ	ьhъ	ьhъ	ьhъ	ahъ.

dualu:

nom. acc. voc. **i**
gen. loc. oу; osn. m. na **n** i ž. na **v** imaju iю.
dat. instr. ь**ma**; osn. na **v** imaju **ama**.

§ 23. **Opaske.**

1. Nom. tim riečim nastaje na dva načina; il naime *a*) od dočetnoga suglasa slivena sa predstojećim samoglasom, kao što nastaje od kamen nom. kamꙑ, od imen imѧ, od mater nom. mati, od crъkъv crъkꙑ, od telѧt telѧ; il *b*) od otupjela dočetnoga suglasa te nasporjela krajnoga e u o kao: slovo od sloves, oko od očes.

2. ь u dočetcih pred h i m jedno- i višebroja nalazi se često, naročito u mladjih vrelih, vokaliziran u e. Tako uz imen-ьmь, imen-ьhъ i imen-emь, imen-ehъ.

3. Rieč dьnь, koja ovamo spada, ima gen. sing. i na i, a instrum. i na ьѭ osobito uz noštiѭ (noćju); nom. viš. na i i ie, gen. i na ий, acc. na i, instr. i na ьmi; ima dakle višebr. upravo kao što muške rieči ь(i) sklonitbe.

§ 24. **Sklonitba zaimena osobnoga samostavnoga.**

Po konsonantnoj sklonitbi ide i zaime osobno samostavno: azъ, tꙑ, sѧ.

Singular

nom.	azъ	tꙑ	—
gen.	mene	tebe	sebe
dat.	mъnѣ, mi	tebѣ, ti	sebѣ, si
acc.	mѧ, mene	tѧ, tebe	sѧ sebe
voc.	—	—	—
instr.	mъnoѭ	toboѭ	soboѭ
loc.	mъnѣ.	tebѣ.	sebѣ.

Plural

nom.	mꙑ	vꙑ	
gen.	nasъ	vasъ	
dat.	namъ	vamъ	kao singular.
acc.	nꙑ, nasъ	vꙑ, vasъ	
voc.	—	—	
instr.	nami	vami	
loc.	nasъ.	vasъ.	

Dual

nom. acc. voc.	vѣ.	va	
gen. loc.	naю	vaю	kao singular.
dat. instr.	nama	vama.	

Opaska. § 25.

Za dat. višebr. namъ i vamъ rabe se i accusativni oblici: nы i vы, još često i u dubrovačkih piscih naći.

Glava VI.

Sklonitba zaimena. § 26.

U sklonitbu tu idu sve osnove pokaznih, odnosnih, upitnih i neopredieljenih zaimena i sve one rieči, koje su primile dočetke zaimenih osnova.

Po naravi suglasne osnove imade nom. jednobr. mušk. spola 3 oblika: il naime izlazi na ъ, ь il samoglas и (й).

Evo primjera:

tъ (onaj) ta, to. § 27.

Singular.

m.	nom.	tъ	ž.	ta	sr.	to
	gen.	to-go		to-ѩ		to-go
	dat.	to-moꙋ		to-й		to-moꙋ
	acc.	tъ		tѫ		to
	voc.	—		—		—
	instr.	tѣ-mь		to-ѭ		tѣ-mь
	loc.	to-mь		to-й		to-mь.

Plural

nom.	t-и	t-ы	ta
gen.	tѣ-hъ	—	—
dat.	tѣ-mъ	—	—
acc.	t-ы	t-ы	ta
voc.	—	—	—
instr.	tѣ-mi	—	—
loc.	tѣ-hъ	—	—.

Dual

nom. acc. voc.	ta	tѣ	tѣ
gen. loc.	to-ю	—	—
dat. instr.	tѣ-ma	—	—

Opaske. § 28.

1. Po tom primjeru idu sve zaimene osnove na ъ, dakle: ovъ, onъ, inъ, kъ (tko) sa svojimi sastavljenici: nikъto, nѣkъto,

kъždo (tko god); onda: samъ, sikъ (takav), takъ (takav), kakъ (kakav?), jak (kakav odnosni), vьsakъ (koji god), jedin i napokon dva duala: dva i oba.

2. Tako se mogu sklanjati u padežih sa suglasnim dočetkom još i: kolikъ tolikъ, selikъ (tolik) malъ (malo) i mъnogъ.

§ 29. sь (ovaj) si, se

singular

m.	nom.	sь	ž.	si	sr.	se
	gen.	se-go		se-ѩ		se-go
	dat.	se-moу		se-ї		se-moу
	acc.	sь		si-ѫ		se
	voc.	—		—		—
	instr.	si-mь		se-ѭ		si-mь
	loc.	se-mь		se-ї		se-mь.

Plural.

nom.	s-i	si-ѩ	s-i
gen.	si-hъ	—	—
dat.	si-mъ	—	—
acc.	si-ѩ	si-ѩ	s-i
voc.	—	—	—
instr.	si-mi	—	—
loc.	si-hъ	—	—.

Dual

nom. acc. voc.	si-ѩ	s-i	s-i
gen. loc.	se-ю	—	—
dat. instr.	si-ma	—	—.

§ 30. **Opaske.**

1. Po tom se primjeru sklanja: čь (čьto) (što), sicь (takav), našь, vašь, tuždь (tudj), vьsь (svaki).

2. Pamtiti valja, da vьsь u svih padežih sa dočetkom mъ il hъ mjesto osnovnoga i ъ prima kao zaimena ъ osnove. Jednako ima i nom. acc. voc. plur. sr. sp. na a.

и, ꙗ, ѥ. § 31.
мой, моꙗ, моѥ.
кън (кый) (koji upit.) **каꙗ, коѥ.**

a) и, ꙗ, ѥ.

Singular

m.	nom.	и	ž.	ꙗ	sr.	ѥ
	gen.	ѥ-go		ѥ-ꙗ		ѥ-go
	dat.	ѥ-moу		ѥ-й		ѥ-moу
	acc.	и		ѭ		ѥ
	voc.	—		—		—
	instr.	и-mь		ѥ-ѭ		и-mь
	loc.	ѥ-mь		ѥ-й		ѥ-mь.

plural

nom.	и	ꙗ	ꙗ
gen.	и-hъ	—	—
dat.	и-mъ	—	—
acc.	ѩ	ꙗ	ꙗ
voc.	—	—	—
instr.	и-mи	—	—
loc.	и-hъ	—	—.

dual

nom. acc. voc.	ꙗ	и	и
gen. loc.	ѥ-ю	—	—
dat. instr.	и-ma	—	—.

b) **мой, моꙗ, моѥ**

singular

m.	nom.	мой	ž.	моꙗ	sr.	моѥ
	gen.	моѥ-go		моѥ-ꙗ		моѥ-go
	dat.	моѥ-moу		моѥ-й		моѥ-moу
	acc.	мой		моѭ		моѥ
	voc.	—		—		—
	instr.	мои-mь		моѥ-ѭ		мои-mь
	loc.	моѥ-mь		моѥ-й		моѥ-mь.

plural

nom.	мои	моѩ	моꙗ
gen.	мои-hъ	—	—
dat.	мои-мъ	—	—
acc.	моѩ	моѩ	моꙗ
voc.	—	—	—
instr.	мои-ми	—	—
loc.	мои-hъ	—	—

daul

nom. acc. voc.	моꙗ	мои	мои
gen. loc.	моє-ю	—	—
dat. instr.	мои-ма	—	—

c) **къи, каꙗ, коє**

singular

m.	nom.	къи	ž.	каꙗ	sr.	коє
	gen.	коє-го		коє-ѩ		коє-го
	dat.	коє-моу		коє-й		коє-моу
	acc.	къи		коѭ		коє
	voc.	—		—		—
	instr.	къи-мь		коє-ѭ		къи-мь
	loc.	коє-мь		коє-й		коє-мь.

plural

nom.	си-и	къи-ѩ	каꙗ
gen.	къи-hъ	—	—
dat.	къи-мъ	—	—
acc.	кꙑ-ѩ	къи-ѩ	каꙗ
voc.	—	—	—
instr.	къи-ми	—	—
loc.	къи-hъ	—	—.

dual

nom. acc. voc.	каꙗ	кои	кои
gen. loc.	коє-ю	—	—
dat. instr.	къи-ма	—	—

Opaske. § 32.

1. Po tih primjerih sklanja se još: tvoй, svoй, dvoй, oboй, troй i sastavljenici od и, kъи; dakle: и-že (koji relat.) kъи-žьdo (e) (svatko, koji god) ni-kъи, ni-kъи-že (nitko).

2. Za kъи piše se i ojačenim ъ kъıй.

Glava VII.

Sastavljena sklonitba. § 33.

Tu sklonitbu zato nazivljemo tako, što je složena od sklonitbe samostavne i zaimena pokaznoga и, ꙗ, ѥ.

Po toj se sklonitbi mogu sklanjati svi pridavnici, participi i komparativi. Deklinacija ta odgovara u drugih jezicih pridavniku sa izvjestnim spolnikom. Naš jezik danas tu sklonitbu imade u izvjestnom pridavniku.

U sastavljenoj se sklonitbi slaže sklonitba samostavna sa zaimenom pokaznim и, ꙗ, ѥ tako, da se obje česti sastave bez promjene izim *a)* elizije suglasnoga dočetka sklonitbe samostavne, dakle dočetka: instrum. sing. mušk. i sred. spola, dat. i instr. duala i plur. te loc. plur. *b)* elizije prve slovke zaimena u gen. dat. loc. i instr. jednobr. žensk. spola te u gen. i loc. duala, dakle mjesto: ѥ-ꙗ, ѥ-й, ѥ-ѭ, ѥ-ю, spaja pokraćene oblike: ꙗ. й, ѭ, ю.

Prva čest te sklonitbe il je pozitiv, komparativ il particip te il tvrda il mehka dočetka. Evo primjera:

1. § 34.

m: **dobrъ-и il dobrъı-и** ž: **dobra-ꙗ** sr. **sp. dobro-ѥ**

singular

nom.	dobrъ-и	dobra-ꙗ	dobro-ѥ
gen.	dobra-ѥgo	dobrъı-ꙗ	dobra-ѥgo
dat.	dobroꙋ-ѥmoꙋ	dobrѣ-й	dobroꙋ-ѥmoꙋ
acc.	dobrѫ-и	dobrѫ-ѭ	dobro-ѥ
voc.	dobrъ-и	dobra-ꙗ	dobro-ѥ
instr.	dobrъ-иmь	dobrѫ-ѭ	dobrъ-иmь
loc.	dobrѣ-ѥmь	dobrѣ-й	dobrѣ-ѥmь.

plural

nom.	dobri-и	dobrъı-ꙗ	dobra-ꙗ
gen.	dobrъ-иhъ	—	—

dat.	dobrъ-имъ	—	—
acc.	dobrы-ꙗ	dobrы-ꙗ	dobra-ꙗ
voc.	dobri-и	dobrы-ꙗ	dobra-ꙗ
instr.	dobrъ-ими	—	—
loc.	dobrъ-ихъ	—	—.

dual

nom. acc. voc:	dobra-ꙗ	dobѣ-и	dobrѣ-и
genit. loc:	dobroу-ю	—	—
dat. instr:	dobrъ-има	—	—.

2.

m. **dobrѣи** (bolji) ž. **dobrѣйši-ꙗ** sr. sp. **dobrѣйše-ѥ**

osnovu gl. §. 14. 3.

singular

nom.	dobrѣи	dobrѣйši-ꙗ	dobrѣйše-ѥ
gen.	dobrѣйša-ѥgo	dobrѣйšѧ-ꙗ	dobrѣйša-ѥgo
dat.	dobrѣйšoу-ѥmoу	dobrѣйši-й	dobrѣйšoу-ѥmoу
acc.	dobrѣйšий	dobrѣйšѫ-ѭ	dobrѣйšє-ѥ
voc.	dobrѣй	dobrѣйši-ꙗ	dobrѣйše-ѥ
instr.	dobrѣйši-имь	dobrѣйšѫ-ѭ	dobrѣйši-имь
loc.	dobrѣйši-ѥmь	dobrѣйši-й	dobrѣйši-ѥmь.

plural

nom.	dobrѣйšє-й	dobrѣйšѧ-ꙗ	dobrѣйša-ꙗ
gen.	dobrѣйši-ихъ	—	—
dat.	dobrѣйši-имъ	—	—
acc.	dobrѣйšѧ-ꙗ	dobrѣйšѧ-ꙗ	dobrѣйša-ꙗ
voc.	dobrѣй-šє-й	dobrѣйšѧ-ꙗ	dobrѣйša-ꙗ
instr.	dobrѣйši-ими	—	—
loc.	dobrѣйši-ихъ	—	—.

dual

nom. acc. voc:	dobrѣйša-ꙗ	dobrѣйši-й	dobrѣйšiй
gen. loc:	dobrѣйšoу-ю	—	—
dat. instr:	dobrѣйši-има	—	—

3.

m. **bol'ии** ž. **bol'ьši-ꙗ** sr. **bolѥ-ѥ.**

osnovu gl. § 14. 3.

singular

nom.	bol'ии	bol'ьši-ꙗ	bolѥ-ѥ
gen.	bol'ьša-ѥgo	bol'ьšѧ-ѩ	bol'ьša-ѥgo
dat.	bol'ьšoѹ-ѥmoѹ	bol'ьši-й	bol'ьšoѹ-ѥmoѹ
acc.	bol'ьšий	bol'ьšѫ-ѭ	bolѥ-ѥ
voc.	bol'ии	bol'ьši-ꙗ	bolѥ-ѥ
instr.	bol'ьši-имь	bol'ьšѫ-ѭ	bol'ьši-имь
loc.	bol'ьši-ѥmь	bol'ьši-й	bol'ьši-ѥmь.

plural

nom.	bol'ьše-й	bol'ьšѧ-ѩ	bol'ьša-ꙗ
gen.	bol'ьši-ихъ	—	—
dat.	bol'ьši-имъ	—	—
acc.	bol'ьš-ѧ-ѩ	bol'ьšѧ-ѩ	bol'ьša-ꙗ
voc.	bol'ьše-й	bol'ьšѧ-ѩ	bol'ьša-ꙗ
instr.	bol'ьši-ими	—	—
loc.	bol'ьši-ихъ	—	—.

dual

nom. acc. voc.	bol'ьša-ꙗ	bol'ьši-и	bol'ьši-и
genit. loc.	bol'ьšoѹ-ю	—	—
dat. instr.	bol'ьši-има	—	—.

4.

m. **hvalѧ-й** ž. **hvalѧšti-ꙗ** sr. sp. **hvalѧšte-ѥ.**

osnovu gl. § 14. 4.

singular

nom.	hvalѧ-й	hvalѧšti-ꙗ	hvalѧšte-ѥ
gen.	hvalѧšta-ѥgo	hvalѧštѧ-ѩ	hvalѧšta-ѥgo
dat.	hvalѧštoѹ-ѥmoѹ	hvalѧšti-й	hvalѧštoѹ-ѥmoѹ
acc.	hvalѧštий	hvalѧštѫ-ѭ	hvalѧšte-ѥ
voc.	hvalѧ-й	hvalѧšti-ꙗ	hvalѧšte-ѥ
instr.	hvalѧšti-имь	hvalѧštѫ-ѭ	hvalѧšti-имь
loc.	hvalѧšti-ѥmь	hvalѧšti-й	hvalѧšti-ѥmь.

*

plural

nom.	hvalѧštє-й	hvalѧštѧ-ѩ	hvalѧšta-ꙗ
gen.	hvalѧšti-иhъ	—	—
dat.	hvalѧšti-имъ	—	—
acc.	hvalѧštѧ-ѩ	hvalѧštѧ-ѩ	hvalѧšta-ꙗ
voc.	hvalѧštє-й	hvalѧštѧ-ѩ	hvalѧšta-ꙗ
instr.	hvalѧšti-ими	—	—
loc.	hvalѧšti-иhъ	—	—.

dual

nom. acc. voc.	hvalѧšta-ꙗ	hvalѧšti-й	hvalѧšti-й
gen. loc.	hvalѧštoy-ю	—	—
dat. instr.	hvalѧšti-иma	—	—.

5.

m. **tvor'и-и** ž. **tvor'ьši-ꙗ** sr. **tvor'ьše-є.**

osnovu gl. § 14. 4.

singular

nom.	tvor'и-и	tvor'ьši-ꙗ	tvor'ьše-є
gen.	tvor'ьša-єgo	tvor'ьšѧ-ѩ	tvor'ьša-єgo
dat.	tvor'ьšoy-єmoy	tvor'ьši-й	tvor'ьšoy-єmoy
acc.	tvor'ьši-и	tvor'ьšѫ-ѭ	tvor'ьše-є
voc.	tvor'и-и	tvor'ьši-ꙗ	tvor'ьše-є
instr.	tvor'ьši-имь	tvor'ьšѫ-ѭ	tvor'ьši-имь
loc.	tvor'ьši-єmь	tvor'ьši-й	tvor'ьši-єmь.

plural

nom.	tvor'ьše-й	tvor'ьšѧ-ѩ	tvor'ьša-ꙗ
gen.	tvor'ьši-иhъ	—	—
dat.	tvor'ьši-имъ	—	—
acc.	tvor'ьšѧ-ѩ	tvor'ьšѧ-ѩ	tvor'ьša-ꙗ
voc.	tvor'ьše-й	tvor'ьšѧ-ѩ	tvor'ьša-ꙗ
instr.	tvor'ьši-ими	—	—
loc.	tvor'ьši-иhъ	—	—

dual

nom. acc. voc.	tvor'ьša-ꙗ	tvor'ьši-й	tvor'ьši-й
gen. loc.	tvor'ьšoy-ю	—	—
dat. instr.	tvor'ьši-иma	—	—

Opaske. § 35.

1. Nom. jednobroja m. sp. ima često uz prvobitan dočetak ъи (ы) i ojačen ыи, a krajni ь za mekanimi suglasi u dočetku vokaliziran je assimilacijom u и; dakle: dobrъи (ы) uz dobыи, bol'ии po bol'ьи, tvor'ии po tvor'ьи.

2. Često, redovito u naših vrelih, ima genit., dat. i loc. jednobr. m. i sr. sp. assimiliran oblik. Od dobra-ѥgo, dobroу-ѥmoу, dobrѣ-ѥmь, dobrѣйši-ѥmь imamo: dobra-ago, dobroу-оуmoу dobrѣ-ѣmь, dobrѣйši-иmь, a onda još slievanjem oblike: dobrago dobroуmoу, po ruskih vrelih i gen. na-ogo.

3. Acc. jednobr. sr. spola komparativa tvorkom ийѕ ima često uz nomin. i genitivalnu osnovu; dakle: bolѥ-ѥ i bol'ьše-ѥ, dalѥ-ѥ i dal'ьše-ѥ.

4. Što o nom. jednobr. m. sp. rekosmo, to valja i u padežih višebroja, gdje и za ъ krajnim imade stajati; i tu bo ъ ojača u ы. Tako imademo n. p. dobrъихъ uz dobrыихъ i t. d.

5. instr. sing. ž. spola ima redovito u naših vrelih mjesto жѭ dočetak оѭ i iza mekanih suglasa ѥѭ. Tim se taj padež ujednačuje instrumentalu samostavne sklonitbe.

6. Pravila glasovna o prieglasu tvrdih samoglasa za mekanimi suglasi (§ 13.) valjaju i tu kao u samostavnoj sklonitbi.

Glava VIII.

Sprega.

Pojam i razdieljenje. § 36.

Konjugacija il sprega jest nauk o promjeni osnove glagolske po osobah, po vremenih i načinih.

Staroslovenski glagol ima 3 osobe, 3 broja, 7 vremena i 3 načina. Uz to 3 aktivna participa i dva pass: praes. i perf. K tomu infinitiv i supin.

Konjugacija svih glagola dvostruka je po tom, da li prima ili ne prima u praes. veznoga glasnika. Samo mali broj osnova glagolskih ne prima ga; većina ga glagola prima.

Te glagole sa veznim glasnikom dielimo po izvoru na 6 razreda. Na prvi razred spadaju svi prvotni, neizvedeni glagoli na suglas i samoglas kao: nes-ti, pi-ti, pešti (osn. pek) (peći). Sve ostale glagole, koji su izvedeni, dielimo po tvorci

njihovoj umetnutoj u 5 razreda, i to brojimo u II. razred glagole sa tvorkom нѫ kao: to-нѫ-ti. U III. r. glagole sa tvorkom, ѣ kao: gor-ѣ-ti; u IV. s tvorkom i kao; rad-i-ti; u V. s tvorkom a, kao: dav-a-ti; u VI. s tvorkom ova kao: dar-ova-ti. Treći i peti razred po raznoj praesent. i infinitivnoj osnovi dielimo na više podrazreda, i to III. r. na dva podrazreda; 1. podrazr. s osnovom praesentnom na ѣ, 2. s osnovom praesent. na i kao: želѣti, (osnova praes: želѣ) i letѣti, (osnova praes. leti). V. r. pako rastavljamo 1. na glagole s praes. osn. na a; tako: bira-ti. 2. na glag. s praes. osn. na i; tako: drѣma-ti (praes. osn. drѣmi). 3. na glag. s praes. osn. na suglas; kao: pra-ti (praes. osn. per.). 4. s jednoslovčanom samoglasnom osnovom u praes. a dvoslovčanom u infinitivu; kao: staja-ti, praes. osn. sta, infinitivna staja.

Izvedeni glagoli II-VI. razreda mogu poteći od osnove glagolske il imene (samost. prid. prislov). Ono je glagol deverbativan, ovo denominativan.

Po značenju dobnom dielimo jih na trajne i minule. Trajni su *a)* durativni il *b)* iterativni: pisati i popisivati. Minuli su *a)* jednočasni kao: puknuti, *b)* durativno-minuli kao: ponabrati, *c)* iterativno-minuli kao: ponabirati, *d)* inchoativni, koji uz minulost i začetak činu pokazuju kao: poći i *e)* finitivni, koji uz minulost i svršetak činu označuju kao: doći.

Po sastavini dielimo glagole na nesložene il proste i složene. Glagoli nesloženi jesu osim II. r. većinom trajni i to durativni, ako su denominativni, iterativni redovito, ako su deverbativni. Tako: trѧsti, želѣti, ljubiti, stradati, brati, milovati i t. d.

Glagoli složeni sa predlogom jednim jesu u starosl. jeziku redovito minuli, ako su durativni bili t. j. denominativni; ako li su iterativni t. j. deverbativni bili, postaju složeni durativni. Tako su minuli: sътрѧsti, poželѣti, poljubiti, postradati, pobrati, pomilovati; ali durativni: počitovati, pobirati, izbыvati, podkopavati, sъvivati, izmѣtati itd., jer izvodi glagolski.

Iznimke u tom pravilu čine samo glagoli, koji po naravi čina svoga već minulost pokazuju, kao n. p. reći, il koji se po sastavini il po značenju prislanjaju na tudji jezik. Tako su: zavidѣti (invidere), prѣzrѣti (despicere), trajni glagoli.

U konjugaciji valja govoriti 1. o osobnih nastavcih, 2. o karakteru, oznaci, načina i vremena, 3. o dočetcih participijalnih, infinitivnom i supinalnom i 4. o veznom glasniku.

Osobni nastavci. § 37.

Osobni su nastavci praesentni i aoristni. Praesentni rabe samo za praesent te jesu:

sing. 1. mь	m	dual. 1. vѣ		plur. 1. mъ
2. si	ši	2. ta		2. te
3. ti	tъ (tь)	3. te	(ta, tѣ)	3. ntъ.

Aoristni rabe za aorist, imperf. i imperativ te jesu:

sing. 1. m	dual. 1. vѣ		plur. 1. mъ
2. s	2. ta		2. te
3. t	3. te	(ta, tѣ)	3. nt.

1. **m**, osobni nastavak praes. 1. osob. jednobr. spaja se uviek u svih glagola sa predstojećim veznim glasnikom **o** u nasal **ѫ**, koje sa aoristnim osobnim dočetkom uviek oslabi u **ъ**. Tako je rekѫ od rek-**o**-**m** i rekohъ od rekoh-**o**-**m**.

2. I druga osoba ojačena je redovito po svom osobnom dočetku **si** u **ši**. Tako: bѫde-**ši**.

3. Dočetak 3. osobe **ti** oslabljen je redovito u **tъ** (**tь**), tako: bѫde-tъ(tь). Aoristni osobni dočetak 3. os. jednobr. prima čcsto **ъ**, te tako ta osoba aor. i imperf. glasi na **tъ**. Tako vъz**ѧtъ** vьs**ѧ** (Jag. prim. I. 40.) nač**ѧtъ**, oуmr**ѣtъ** (I. 66, 68).

Taj isti dočetak **tъ** prima kad kada i aor. 2. osob. jednobr. Redovita sličnost 2. i 3. osobe prouzroči i u tom slučaju identifikaciju osobnih dočetaka: bꙑstъ n. p. biti će dakle naš **ti bi** i **on bi**. Tako je: dastъ, ꙗstъ (vidi § 65. 3.)

4. Treća osoba dvobroja glasi uz **te** u potonjih vrelih redovito na **ta** kao druga osoba, i **tѣ** za ženski i srednji spol. Dakle, bѫde-**te** bѫde-**ta** i bѫde-**tѣ**.

5. U 3. osob. višebr. dočetka praes. **ntъ** i aorista **nt** spaja se suglas **n** uviek sa predstojećim glasnikom po § 5. 6. sa **e** ili **i** u **ѧ**, sa **o** u **ѫ**. Dakle: bѫd-ѫtъ, hval-ѧtъ, rekoš-ѧ od: bѫd-o-ntъ, hvali-ntъ, rekoh-e-nt.

Osobni dočetak aorista 3 os. višebr. prima kad kada zadnji suglas štiteći **ъ**; po tom 3. osob. imperf. i aor. kad kada glasi i na **ѧtъ**, **ѫtъ**.

Pazi. Dočetak **va** u aor. svršis**va** Jag. prim. II. 183 jest za 1. os. dvobroja.

§ 38. **Karakteristika vremena i načina.**

Suglas karakteristični imperfekta jest **h**. Mjesto mu je izmedju prvoga i drugoga veznoga glasnika. Dakle: greb-**ѣ**a-**h**-**ъ**, nes-**ѣ**a-**h**-**ъ**.

Karakteristika slaboga II. aorista jest takodjer **h**, samo je taj **h** drugotan, jer nastao od prvobitnoga **s**. Taj prvobitni **s** sačuva se u najstarijih spomenicih od nekojih samo glagola.

Takav aorist slabi s tvorkom prvobitnom **s** zovemo prvim slabim za razliku od onoga drugoga sa tvorkom drugotnom **h**. Taj prvi aorist mogu samo prvotni glagoli imati. Mjesto tomu **h**, (**s**) jest kao što u imperfektu izmedju prvoga i drugoga veznoga glasnika. Aoristi sa tvorkom **s** ne primaju prvoga veznoga glasnika (vidi § 40.5). Tako je aor. II. slabi: ved-o-**hъ**, aor. I. v**ѣ**-**sъ** (za v**ѣ**d-s**ъ** po § 8.), aor. jaki: ved**ъ**.

Imperativ ima za karakter **i**. Mjesto mu je za veznim glasnikom, u osobah bez veznoga glasnika, do osnove. Tako: greb-**i**, greb-**ѣ**-v**ѣ** za greb-e-**i**-v**ѣ** (vidi § 40. 8).

Obližje gledaj § 40.

§ 39. **O tvornih dočetcih.**

1. Infinitiv ima uviek dočetak **ti**, supin **tъ**. Već rano poče supin obumirati, a danas mu je već slabo traga, jer se u nas infinitiv i supin radi sličnosti dočetka identificira.

2. Dočetak part. praes. akt. jest **nt**. Taj se dočetak dodaje praesentnoj osnovi. **T** odpada, a **n** se slieva sa prediducim glasnikom il u **ѫ** il **ѧ** i to po § 5. 6. sa tvrdim glasnikom u **ѫ** a sa mekanim u **ѧ**. U genitivu i svih izvodih osnove genitivalne dočetni se odpali **t** vraća ojačen sa **i**=**j** po glasoslovju § 6. 1 u suglasu **št**. Tako od nesti glasi part. taj nes**ѫ** od nes-o-nt; genit: nes**ѫ**šta po nes-o-nt-i-a. Tako: hval**ѧ** od hvali-nt, genit: hval**ѧ**šta po hvali-nt-i-a. Da neki glagoli mogu taj part. praviti na **ѫ** i **ѧ** kaže § 40. 6. opaska.

Dočetak za ženski spol glasi uviek na **šti**, srednji kao i muški spol.

3. Dočetak part. praes. pass. jest **mъ**, za ženski **ma**, za srednji **mo**. I taj se dočetak dodaje osnovi praesentnoj uz glasnik spajajući. Tako: nes-o-**mъ**-**ma**-**mo**; hvali-**mъ**-**ma**-**mo**.

4. Dočetak part. prf. akt. I. jest **ъs**. Tvorka ta dodaje se čistoj infinitivnoj osnovi. Krajni suglas te tvorke po pravilu

uviek odpada; u genit. pako i svih genitivalnih izvodih vraća se ojačen sa **i** u suglasu **š**. Tako je nesъ od nes**ъs**, genit. nes**ъša** po nes-**ъs**-i-a; ženski spol nom: nesъši, sred: **nesъ**.

Svršuje li se glagolska osnova na samoglas, to uviek umetnuti suglas **v** diže jaz izmedj tvorke **ъs** i samoglasne osnove glagolske. Tako je; hvali-v-**ъ** po hvali-v-**ъs**; genit. hvalivъša po hvali-v-**ъs**-i-a.

Ovi glagoli s osnovom na **i**, dakle glagoli IV. razr. mogu praviti taj part. sa il bez toga euphon. suglasa **v**, spajajuć krajni osnovni **i** sa prediducim tvrdim suglasnikom u umekšani po § 6. te pretvarajuć onda po § 5. 5 dočetni **ъ** u **ь**. Tako je hval'**ь** od hvali-**ъs** po hval'-**ъ**, il opet kao gore hvali-v**ъ**. Onaj prvi part. zovemo jakim, ovaj slabim.

5. Tvorka part. prf. II. il srednjega jest **lъ**, **la**, **lo**, pred kojom se po § 8. zubni suglasi odbacuju. I ta se tvorka dodaje čistoj infinitivnoj osnovi. Tako je: nes-**lъ**-**la**-**lo**, hvali-**lъ**-**la**-**lo**.

6. Dočetak part. perf. pass. jest **tъ** il **nъ**. Tvorka se dodaje čistoj infinitivnoj osnovi. Tako je: nes-e-**nъ-na-no**, hval-**ѥ-nъ**-na-no, bi-**tъ-ta-to**.

O spajanju svih tih tvorka vidi § sliedeći.

O veznom glasniku. § 40.

Vezni glasnik ona je čest u glagolu, koja veže osnovu sa tvorkami il oznakom (karakterom) vremena il načina, il opet karakter sa osobnimi dočetci. Prvu vrst toga veznoga glasnika zovemo osnovnim, onu drugu dočetnim veznim glasnikom.

Glasnici, koji zluže za jednu i drugu vrst veznoga glasnika, jesu: **e**, **o** i **ѣa** (aa,a). Glasnici **e**, **o** mogu i osnovni i dočetni vezni glasnici biti, **ѣa** samo osnovni.

Samo osnovni vezni glasnik prima: imperativ i part. praes. akt. i pass. i part. perf. pass. Samo dočetni vezni glasnik: praes., jaki aorist i slabi I. Jedan i drugi vezni glasnik primaju: imperf., aor. slabi II. Infinitiv pako, supin, part. perf. akt. I. i II. ne primaju nikakova vezna glasnika.

1. Praesens prima u 1. os. jednobr. i 3. os. višebr. dočetni vezni glasnik **o**, inače **e**, n. p. greb-**ѫ** (od greb:**o**-m), greb-**e**-ši, greb-**e**-tъ, greb-**e**-vѣ, greb-**e**-ta, greb-**e**-te, greb-**e**-mъ, greb-**e**-te, greb-**ѫ**tъ (od greb-**o**-ntъ po § 5. 6.)

Glagoli III. 2. razr. i IV. r. primaju samo u 1. osobi jednobr. vezni taj glasnik, u svih drugih osobah jednobr., dvobr.

i višebr. spajaju neposredno osnovu sa osobnimi dočetci n. p. vož-ѫ (od vozi-o-m po § 6. 2.) vozi-ši itd. 3. os. višebr. vozętъ (od vozi-ntъ po § 5. 6.)

2. Imperfekat prima *a)* osnovni vezni glasnik **ѣa, aa, a**, u svih osobah i brojih; **aa** primaju svi glagoli s osnovnim mekanim suglasom, (§ 4. *b)* a od onih tvrdih samo s krajnjim grlenim, koji se, jer je ѣa=ꙗa, uviek u mekani pretvori, i onda prvotni glagoli V. 2. **a** primaju izvedeni glagoli s praesentnom osnovom na **ѣ** il **a**, a to su gl. III. 1., V. 1. 4, onda izvedeni glag. V. 2. i napokon gl. VI. razr; svi ostali glag. primaju **ѣa**. Taj se vezni glasnik dodaje redovito infinitivnoj osnovi; al glagoli II. r. odbacuju još od infinitivne osnove ѫ, a glag. V. 2. kadkada mogu, a glag. V. 3. redovito uviek vrieme ovo od praesentne osnove prave.

Imperfek. prima i *b)* dočetni vezni glasnik **o** u 1. osob. jednobr., dvo- i višebroja te 3. osob. višebr., inače **e**; nu 2. i 3. osoba dvo- te 2. osoba višebr. ne primaju redovito veznoga toga glasnika, a kad ga primaju, uzimaju po volji sad **e** sad **o** n. p. greb-**ѣa**-h-ъ (od greb-**ѣa**-h-ѫ po greb-**ѣa**-h-**o**-m) greb-**ѣa**-š-**e**, greb-**ѣa**-š-**e**; dvobr. greb-**ѣa**-h-**o**-vѣ, greb-**ѣa**-s-ta, greb-**ѣa**-s-te (il greb-**ѣa**-h-**o**-ta, greb-**ѣa**-h-**o**-te, il greb-**ѣa**-š-**e**-ta, greb-**ѣa**-š-**e**-te); višebr: greb-**ѣa**-h-**o**-mъ, greb-**ѣa**-s-te (il greb-**ѣa**-h-**o**-te il greb-**ѣa**-š-**e**-te), greb-**ѣa**-h-ѫ (od greb-**ѣa**-h-**o**-nt). Tako su od glag: pešti, strišti, liti, pęti, dѣti, trъti, vыknęti, slabѣti, vratiti, starati, vѣrovati imperfekti: pečaahъ (osn. pek), strižaahъ (osn. strig), liꙗahъ (osn. li), pьnѣahъ (osn. pьn), dѣꙗahъ (osn. dѣ), trѣahъ (osn. tr), vыknѣahъ (osn. vыkn), slabѣahъ (osn. slabѣ), vraštaahъ (osn. vrati), staꙗahъ (osn. staꙗ), vѣrovaah (osn. vѣrova).

Pazi: 1. Kao što je u glag. I. razr. osnove grlene vezni osnovni glasnik **ѣa**=**ꙗa**, tako je i u glag. I. razr. samoglasne osnove. Zato je: liꙗa-hъ, grѣ-ꙗa-hъ, tы-ꙗahъ.

Pazi: 2. Kao što glag. V. 2. i 3. r. imperf. od praes. il infinitivne osnove prave, tako mogu i glag. I. r. ploȣti i V. 4. plьvati. Zato imamo: plov-ѣa-hъ i plьv-aa-hъ uz ploȣ-ahъ i ploȣ-ꙗa-hъ.

3. Aorist jaki prima u 1. os. jedno-, dvo- i višebroja uviek dočetni vezni glasnik **o**, inače **e** premda u 2. os. dvo- i višebroja te 3. os. dvobr. nalazimo kadikad takodjer **o**. Taj aor. prave samo prvotne, neizvedene osnove glagolske. Vezni glasnik neposredno spajaju sa osnovom tom. Tako je od pešti (osn. pek) pek-ъ (od pek-ѫ po pek-**o**-**m**) peč-**e**, peč-**e**, pek-**o**-vѣ, peč-**e**-ta,

peč-e-te (il pek-o-ta, pek-o-te); pek-o-mъ, peč-e-te (il pek-o-te); pek-ѫ (od pek-o-nt).

4. Aorist II. slabi prima *a)* osnovni vezni glasnik o u svih osoba jedno-, dvo- i višebroja izim 2. i 3. osobe jednobr., gdje stoji e; nu to su samo suglasne osnove; *b)* dočetni vezni glasnik o u 1. os. jedno-, dvo- i višebroja, e u 3. os. višebroja. Ostale osobe jedno-, dvo- i višebroja ne imaju redovito nikakova veznoga glasnika n. p. pek-o-h-ъ (od pek-o-h-ѫ po pek-o-h-o-m) peč-e, peč-e; pek-o-h-o-vѣ, pek-o-s-ta (od pek-o-h-ta po § 6. 3.) pek-o-s-te; pek-o-h-o-mъ, pek-o-s-te,-pek-o-š-ѧ (od pek-o-h-e-nt).

5. Aorist I. slabi prima dočetni vezni glasnik o il e u svih onih osobah i brojih kao i aor. sl. II. Tako je od vesti: vѣs-ъ (od vѣd-s-ъ po vѣd-s-ѫ i vѣd-s-o-m) vѣs-e, vѣs-e, vѣs-o-vѣ, vѣs-ta, vѣs-te, vѣs-o-mъ, vѣs-te, vѣsѧ (od vѣs-e-nt) vidi § 5. 6. Ovaj aorist jest starije tvorbe te redji.

Pazi: neke osnove prave na način aor. I. sl. sa jednim veznim glasnikom, nu sa karakteristikom h to vrieme. U tom slučaju svi osnovni krajni suglasi odpadaju. Tako je: rѣhъ (od rek-h-ъ), jahъ (od jad-h-ъ), dahъ (od dad-h-ъ) itd.

6. Part. praes. act. i part. praes. pass. primaju osnovni vezni glasnik o iza svih tvrdih, dočetnih osnovnih suglasa, a e iza mekanih. Suglas j diže jaz u samoglasnih osnovah. Tako je part praes. act. grebы, koje postaje slievanjem i zasporom po grebѫ od greb-o-nt, bi-ѩ po bi-j-e-nt: part. praes. pass. greb-o-mъ, bi-ѥ-mъ po bi-j-e-mъ.

Glagoli III. 2. i IV. razr. ne primaju veznoga glasnika, već spajaju osnovni i neposredno sa dočetci. Tako je: gorѧ od gori-nt, vozѧ od vozint i vozi-mъ-ma-mo, vidi-mъ-ma-mo.

Obližje gledaj u § 39.

Pazi: kadkada imaju glagoli s tvrdim osnovnim suglasom uz pravilni part. praes. act. na ы, primajuć kao glagoli mekana dočetna suglasa vezni glasnik e, takodjer na ѧ. Tako je grѧd-ы po grѧd-o-nt a grѧd-ѧ po grѧd-e-nt id-ы po id-o-nt, a id-ѧ po id-e-nt.

7. Part. perf. pass. prima uviek samo osnovni vezni glasnik e; al ga ne primaju svi glagoli, i to svi oni ne, koji taj part. prave sa tvorkom tъ; tvorka nъ prima osnovni vezni glasnik e, ako se osnova glagolska svršuje na koji suglas. Tako je: tъknѫ-tъ-ta-to, nes-e-nъ, peč-e-nъ; (grleni bo po § 6. 2.

prelaze u odgovarajuće umekšane); ako li se osnova glagolska dočima samoglasom, to taj part. s tvorkom **nъ** prima vezni taj glasnik **e** uz euphon. **j**, što uviek biva u glag. samoglasne osn. I. razr., il ga ne prima, već neposredno spaja korien sa tvorkom. Tako je: dѣla-nъ, bi-**je**-nъ.

8. Imperativ prima osnovni vezni glasnik **e** u dvobr. i višebr. na osnovu praesentnu. Taj se **e** spaja u svih tvrdih suglasnih osnovah sa oznakom imperativnom (vidi § 38.) **i** u **ѣ**, koji pred umekšanimi suglasi naspori u **a**, a kadkada oslabi u **i**. Tako je 1. os. višebr. plet-**ѣ**-mъ (od plet-**e**-i-mъ), išt-**a**-mъ od išt-**e**-i-mъ po išt-**ѣ**-mъ, bi-**ja**-mъ od bi-j-**e**-i-mъ po bi-j-**ѣ**-mъ.

U glagolih sa samoglasnom osnovom ima **ja**=**ѣ**=**e**=**i** vriednost suglasa **j** (**й**); samo glagolji I. razr. primaju, kao što i u part. prf. pass. glasovni **j** na svoju samoglasnu osnovu. Tako je želѣ-**i**-mъ od želѣ-**e**-i-mъ po želѣ-**ѣ**-mъ; nu li-**ja**-mъ kao što gore bi-**ja**-mъ.

Glagoli III. 2. i IV. razr. ne primaju nikakova veznoga glasnika, kao što ni u ostalih praesentnih oblicih, kako je rečeno kod praes. part. Dakle: vozi-mъ leti-mъ po vozi-i-mъ leti-i-mъ.

S p r e g a.

I. razred. § 41.

a) nesti.

o s n o v a: **nes.**

		Praes.			*Imperf.*
sing.	1.	nes-ѫ	sing.	1.	nes-ѣa-h-ъ
	2.	nes-e-ši		2.	nes-ѣa-š-e
	3.	nes-e-tъ		3.	nes-ѣa-š-e
dual.	1.	nes-e-vѣ	dual.	1.	nes-ѣa-h-o-vѣ
	2.	nes-e-ta		2.	nes-ѣa-s—ta
	3.	nes-e-te		3.	nes-ѣa-s—te
plur.	1.	nes-e-mъ	plur.	1.	nes-ѣa-h-o-mъ
	2.	nes-e-te		2.	nes-ѣa-s—te
	3.	nes-ѫtъ.		3.	nes-ѣa-h-ѫ.

		Aor. slabi II.			*Aor. slabi I.*
sing.	1.	nes-o-h-ъ	sing.	1.	nѣs-ъ
	2.	nes-e		2.	nѣs-e
	3.	nes-e		3.	nѣs-e
dual.	1.	nes-o-h-o-vѣ	dual.	1.	nѣs-o-vѣ
	2.	nes-o-s—ta		2.	nѣs—ta
	3.	nes-o-s—te		3.	nѣs—te
plur.	1.	nes-o-h-o-mъ	plur.	1.	nѣs-o-mъ
	2.	nes-o-s—te		2.	nѣs—te
	3.	nes-o-š-ѧ.		3.	nѣs-ѧ.

		Aor. jaki			*Imperativ.*
sing.	1.	nes-ъ	sing.	1.	—
	2.	nes-e		2.	nes-i
	3.	nes-e		3.	nes-i
dual.	1.	nes-o-vѣ	dual.	1.	nes-ѣ-vѣ
	2.	nes-e-ta		2.	nes-ѣ-ta
	3.	nes-e-te		3.	nes-ѣ-ta
plur.	1.	nes-o-mъ	plur.	1.	nes-ѣ-mъ
	2.	nes-e-te		2.	nes-ѣ-te
	3.	nesѫ.		3.	—.

Participi.

Act.

praes. nes-ы
pref. I. nes-ъ
perf. II. nes-lъ.

Pass.

praes. nes-o-mъ
perf. nes-e-nъ.

Supin. nes-tъ.

b) plesti

osnova: **plet.**

Praes.

sing. 1. plet-ѫ
2. plet-e-ši
3. plet-e-tъ
dual. 1. plet-e-vѣ
2. plet-e-ta
3. plet-e-te
plur. 1. plet-e-mъ
2. plet-e-te
3. plet-ѫtъ.

Imperf.

sing. 1. plet-ѣa-h-ъ
2. plet-ѣa-š-e
3. plet-ѣa-š-e
dual. 1. plet-ѣa-h-o-vѣ
2. plet-ѣa-s—ta
3. plet-ѣa-s—te
plur. 1. plet-ѣa-h-o-mъ
2. plet-ѣa-s—te
3. plet-ѣa-h-ѫ.

Aor. slabi. II.

sing. 1. plet-o-hъ
2. plet-e
3. plet-e
dual. 1. plet-o-h-o-vѣ
2. plet-o-s—ta
3. plet-o-s—te
plur. 1. plet-o-h-o-mъ
2. plet-o-s—te
3. plet-o-š-ѧ.

Aor. slabi I.

ne dolazi.

Aor. jaki.

sing. 1. plet-ъ
2. plet-e
3. plet-e
dual. 1. plet-o-vѣ
2. plet-e-ta
3. plet-e-te
plur. 1. plet-o-mъ
2. plet-e-te
3. plet-ѫ.

Imperativ.

sing. 1. —
2. plet-i
3. plet-i
dual. 1. plet-ѣ-vѣ
2. plet-ѣ-ta
3. plet-ѣ-ta
plur. 1. plet-ѣ-mъ
2. plet-ѣ-te
3. —.

Participi.

Act.	*Pass.*
praes. plet-ы	praes. plet-o-mъ
perf. I. plet-ъ	perf. plet-e-nъ.
perf. II. ple-lъ.	

Supin. ples-tъ.

c) tešti

osnova: **tek.**

Praes.	*Imperf.*
sing. 1. tek-ѫ	sing. 1. teč-aa-h-ъ
2. teč-e-ši	2. teč-aa-š-e
3. teč-e-tъ	3. teč-aa-š-e
dual. 1. teč-e-vѣ	dual. 1. teč-aa-h-o-vѣ
2. teč-e-ta	2. teč-aa-s—ta
3. teč-e-te	3. teč-aa-s—te
plur. 1. teč-e-mъ	plur. 1. teč-aa-h-o-mъ
2. teč-e-te	2. teč-aa-s—te
3. tek-ѫtъ.	3. teč-aa-h-ѫ.

Aor. slabi II.	*Aor. slabi I.*
sing. 1. tek-o-h-ъ	
2. teč-e	
3. teč-e	
dual. 1. tek-o-h-o-vѣ	
2. tek-o-s—ta	ne dolazi.
3. tek-o-s—te	
plur. 1. tek-o-h-o-mъ	
2. tek-o-s—te	
3. tek-o-š-ѫ.	

Aor. jaki.	*Imperativ.*
sing. 1. tek-ъ	sing. 1. —
2. teč-e	2. tec-i
3. teč-e	3. tec-i
dual. 1. tek-o-vѣ	dual. 1. tec-ѣ-vѣ
2. teč-e-ta	2. tec-ѣ-ta
3. teč-e-te	3. tec-ѣ-ta
plur. 1. tek-o-mъ	plur. 1. tec-ѣ-mъ
2. teč-e-te	2. tec-ѣ-te
3. tek-ѫ.	3. —.

Participi.

Act.	*Pass.*
praes. tek-ꙑ	praes. tek-o-mъ
perf. I. tek-ъ	perf. teč-e-nъ.
perf. II. tek-lъ.	

Supin. teš-tъ.

d) čѧti

osnova: **čьn**.

	Praes.		*Imperf.*
sing.	1. čьn-ѫ	sing.	1. čьn-ѣa-h-ъ
	2. čьn-e-ši		2. čьn-ѣa-š-e
	3. čьn-e-tъ		3. čьn-ѣa-š-e
dual.	1. čьn-e-vѣ	dual.	1. čьn-ѣa-h-o-vѣ
	2. čьn-e-ta		2. čьn-ѣa-s—ta
	3. čьn-e-te		3. čьn-ѣa-s—te
plur.	1. čьn-e-mъ	plur.	1. čьn-ѣa-h-o-mъ
	2. čьn-e-te		2. čьn-ѣa-s—te
	3. čьn-ѫtъ.		3. čьn-ѣa-h-ѫ.

	Aor. slabi II.		*Aor. slabi I.*
sing.	1. čѧ-h-ъ	sing.	1. čѧ-s-ъ
	2. čѧ		2. čѧ
	3. čѧ		3. čѧ
dual.	1. čѧ-h-o-vѣ	dual.	1. čѧ-s-o-vѣ
	2. čѧ-s—ta		2. čѧ-s—ta
	3. čѧ-s—te		3. čѧ-s—te
plur.	1. čѧ-h-o-mъ	plur.	1. čѧ-s-o-mъ
	2. čѧ-s—te		2. čѧ-s—te
	3. čѧ-š-ѧ.		3. čѧ-s-ѧ.

Aor. jaki.		*Imperativ.*
	sing.	1. —
		2. čьn-i
		3. čьn-i
	dual.	1. čьn-ѣ-vѣ
ne dolazi.		2. čьn-ѣ-ta
		3. čьn-ѣ-ta
	plur.	1. čьn-ѣ-mь
		2. čьn-ѣ-te
		3. —.

Participi.

Act.		Pass.	
praes.	čьn-ы	praes.	čьn-o-mъ
perf. I. *a.*	čьn-ъ	perf. *a.*	čьn-e-nъ
perf. I. *b.*	čѧ-v-ъ	perf. *b.*	čѧ-tъ.
perf. II.	čѧ-lъ		

Supin. čѧ-tъ.

Ovamo spadaju glagoli: čьsti (i čьsti), grъsti, teti, pešti, žѧti, liti, trѣti itd. sa osnovami: čьt, grъz, tep, pek, žьn, li, tr.

Opaske. § 42.

1. Sva pravila o eliminaciji i prieglasu valjaju ovdi. §§. 6. i 8. Ustni b, p, v pred infin. **ti** po § 8. odpadaju; u nas se danas **s** umeće, a osnove na **v** primaju mjesto toga s **i**, **ie**. Tako je: gresti (greb-s-ti), črъti (crp-s-ti), žiti (živ-je-ti), plѣti (plje-ti i pliev-i-ti). Šiti (osn. šiv.) glasi i kod nas kao u starosl.

2. Osnova **rѣt** (ob-rѣsti, sъ-rѣsti) ima u praes. osnovni samoglas **ѣ** nasporen u **ѧ** i osnovu ojačenu sa **i**, dakle: sъrѧštѫ, sъrѧšteši i. t. d.

3. **šьdъ** i **šьlъ** jesu dva participa manjkavoga glagola.

4. **stati** ima u svih oblicih praesentne osnove **n** dodan osnovi. Dakle sta-**n**-ѫ, sta-**n**-eši i. t. d.

5. Glagoli sa grlenim krajnim suglasom pretvaraju u imperf. po § 6. 2 pred osnovnim veznim glasnikom **ѣa** svoj suglas u odgovarajući mekani, rastavljajuć **ѣa** u **ıa**. (Vidi § 40. 2).

6. Glagoli u korienu na suglase **n**, **m** slievaju u svih konsonantnih dočetcih taj suglas sa predstojećim poluglasom u nasal **ѧ**, u osnovi pako **dъm** u **ѫ** (dѫti). Zato je čѧti (osn. čьn), žѧti (osn. žьn) i. t. d.

Isti glagoli prave part. perf. act. I. i pass. na dva načina po tom, da li primaju euphon. **v** ili ne. Po tom je n. p. žѧ-v-ъ, žьn-ъ, začѧ-v-ъ, začьn-ъ; žьn-e-nъ, žѧ-tъ, čьn-e-nъ, čѧ-tъ.

7. Osnova **žьn** prima **i** u svih praesent. tvorkah. Dakle praes. žьn-ѭ, part. praes. act. žьnѩ (a ne žьnы) part. praes. pass. žьnѥmъ.

8. Glagol **ѩti** nesastavljen i sastavljen sa predlogom krajnim punim samoglasom ima za osnovu **im** il **ѥm**, za suglasom pako **ьm**, **em** ili goli **m**. Dakle: vъzь-mѫ, vъzь-mi, po-imъ uz po-ѥmъ.

Često diže suglas **n** jaz medju samoglasi. Tako je: vъ-**n**-imati (Jag. prim. I. 54. 56.), sъnѧti (snimiti).

9. Glagoli s osnovnim krajnim samoglasom primaju euphon. **j**, a osnove na **oѹ** ovaj **oѹ** u praesent. osnovah rastvaraju u **ov**. Tako je: bi-ѭ, plov-ѫ (inf. ploѹti).

10. Glag. **soѹti** pravi praesent. oblike od osnove **sъp**, a **pѣti** od osn. **po**.

11. Osnove **vl** i **ml** (do-**vl**-ѣ-ti, **ml**-ѣ-ti) ojačuju praesent. osnovu sa **i**, a osnova **ml** još nasporuje u **mel**. Tako je praes. do-vlѭ, melѭ.

§ 43.

II. razred. dvignѫti.

osnova praes. **dvign**.

Praes.		*Imperf.*	
sing. 1.	dvign-ѫ	sing. 1.	dvign-ѣa-h-ъ
2.	dvign-e-ši	2.	dvign-ѣa-š-e
3.	dvign-e-tъ	3.	dvign-ѣa-š-e
dual. 1.	dvign-e-vѣ	dual. 1.	dvign-ѣa-h-o-vѣ
2.	dvign-e-ta	2.	dvign-ѣa-s—ta
3.	dvign-e-te	3.	dvign-ѣa-s—te
plur. 1.	dvign-e-mъ	plur. 1.	dvign-ѣa-h-o-mъ
2.	dvign-e-te	2.	dvign-ѣa-s—te
3.	dvign-ѫtъ.	3.	dvign-ѣa-h-ѫ.

Aor. slabi II. a.		*Aor. slabi II. b.*	
sing. 1.	dvignѫ-h-ъ	sing. 1.	dvig-o-h-ъ
2.	dvignѫ	2.	dviž-e
3.	dvignѫ	3.	dviž-e
dual. 1.	dvignѫ-h-o-vѣ	dual. 1.	dvig-o-h-o-vѣ
2.	dvignѫ-s—ta	2.	dvig-o-s—ta
3.	dvignѫ-s—te	3.	dvig-o-s—te
plur. 1.	dvignѫ-h-o-mъ	plur. 1.	dvig-o-h-o-mъ
2.	dvignѫ-s—te	2.	dvig-o-s—te
3.	dvignѫ-š-ѧ.	3.	dvig-o-š-ѧ.

Aor. jaki.		*Imperat.*	
sing. 1.	dvig-ъ	sing. 1.	—
2.	dviž-e	2.	dvign-i
3.	dviž-e	3.	dvign-i

dual.	1.	dvig-o-vѣ	dual.	1.	dvign-ѣ-vѣ
	2.	dviž-e-ta		2.	dvign-ѣ-ta
	3.	dviž-e-te		3.	dvign-ѣ-ta
plur.	1.	dvig-o-mъ	plur.	1.	dvign-ѣ-mъ
	2.	dviž-e-te		2.	dvign-ѣ-te
	3.	dvig-ѫ.		3.	—

P a r t i c i p i :

Act.		*Pass.*	
praes.	dvign-ы	praes.	dvign-o-mъ
perf. I. *a*.	dvignѫ-v-ъ	perf. *a*.	dvignѫ-tъ
perf. I. *b*.	dvig-ъ	perf. *b*.	dviž-e-nъ.
perf. II. *a*.	dvignѫ-lъ		
perf. II. *b*.	dvig-lъ.		

Supin. dvignѫ-tъ.

Ovamo spadaju glag.: vыknѫti, gasnѫti, dъhnѫti, rinѫti itd.

O p a s k e. § 44.

1. Aorist. slabi II. i part. perf. act. I. i II. te part. perf. pass. mogu vremena svoja praviti od podpune infinitivne osnove il od pokraćene, bez slovkė **nѫ**, kao što primjer pokazuje. Nu glagoli, koji pred slovkom nѫ osnovu samoglasnu imadu, ne odbacuju nigdje te slovke **nѫ**. Dakle imademo samo oblike: rinѫ-h-ъ, rinѫ-v-ъ, rinѫ-lъ, rinѫ-tъ.

2. Part. perf. pass. ima obje tvorke: nъ i tъ; **nъ** prima redovito krna infinitivna osnova, **tъ** puna; nu ova može i tvorku **nъ** primiti, al u tom slučaju uviek ѫ rastvara u **ov**. Dakle od kosnѫti: kosnov-e-nъ uz kosnѫ-tъ i kos-e-nъ.

3. Part. perf. pass. ima i kadkada praes. osnovu; tako: kosn-e-nъ od kosnѫ-ti.

III. razred. § 45.

1. vrst: želѣti.

o s n o v a p r a e s. **želѣ.**

Praes.			*Imperf.*		
sing.	1.	želѣ-ѭ	sing.	1.	želѣ-a-h-ъ
	2.	želѣ-ѥ-ši		2.	želѣ-a-š-e
	3.	želѣ-ѥ-tъ		4.	želѣ-a-š-e

*

dual. 1. želѣ-ѥ-vѣ
2. želѣ-ѥ-ta
3. želѣ-ѥ-te
plur. 1. želѣ-ѥ-mъ
2. želѣ-ѥ-te
3. želѣ-ѭtъ.

dual. 1. želѣ-a-h-o-vѣ
2. želѣ-a-s—ta
3. želѣ-a-s—te
plur. 1. želѣ-a-h-o-mъ
2. želѣ-a-s—te
3. želѣ-a-h-ѫ.

Aorist slabi II.

sing. 1. želѣ-hъ
2. želѣ
3. želѣ
dual. 1. želѣ-h-o-vѣ
2. želѣ-s—ta
3. želѣ-s—te
plur. 1. želѣ-h-o-mъ
2. želѣ-s—te
3. želѣ-š-ѧ.

Imperativ.

sing. 1. —
2. želѣ-й
3. želѣ-й
dual. 1. želѣ-й-vѣ
2. želѣ-й-ta
3. želѣ-й-ta
plur. 1. želѣ-й-mъ
2. želѣ-й-te
3. —

Participi:

Act.

praes. želѣ-ѩ
perf. I. želѣ-v-ъ
perf. II. želѣ-lъ

Pass.

praes. želѣ-ѥ-mъ
perf. želѣ-nъ.

Supin. želѣ-tъ.

Ovamo spadaju glagoli: zelenѣti, kamenѣti, oумѣti, množati, otѧžьčati itd.

§ 46. **Opaske.**

1. Glagoli, koji u osnovi pred ѣ mekani suglas imaju, pretvaraju taj ѣ u **a**; zato gore: množa-ti (a ne množѣti).

2. Glagol **imѣti** ima uz pravilan svoj praes. imѣ-ѭ još i ima-mь imaši itd. 3. os. višebr. imѧtъ, part. praes. act. imꙑ. Ima dakle uz svoju osnovu **imѣ** i **ima** i **im**.

§ 47. 2. vrst: trъpѣti.

Osnova praes: **trъpi.**

Praes.

sing. 1. trъplѭ
2. trъpi-ši
3. trъpi-tъ

Imperf.

sing. 1. trъpѣ-a-h-ъ
2. trъpѣ-a-š-e
3. trъpѣ-a-š-e

dual. 1. trъpi-vѣ
2. trъpi-ta
3. trъpi-te
plur. 1. trъpi-mъ
2. trъpi-te
3. trъp-ѧtъ.

Aor. slabi II.

sing. 1. trъpѣ-h-ъ
2. trъpѣ
3. trъpѣ
dual. 1. trъpѣ-h-o-vѣ
2. trъpѣ-s—ta
3. trъpѣ-s—te
plur. 1. trъpѣ-h-o-mъ
2. trъpѣ-s—te
3. trъpѣ-š-ѧ.

dual. 1. trъpѣ-a-h-o-vѣ
2. trъpѣ-a-s—ta
3. trъpѣ-a-s—te
plur. 1. trъpѣ-a-h-o-mъ
2. trъpѣ-a-s—te
3. trъpѣ-a-h-ѫ.

Imperativ.

sing. 1. —
2. trъpi
3. trъpi
dual. 1. trъpi-vѣ
2. trъpi-ta
3. trъpi-ta
plur. 1. trъpi-mъ
2. trъpi-te
3. —

P a r t i c i p i.

Act.

praes. trъpѧ
perf. I. trъpѣ-v-ъ
perf. II. trъpѣ-lъ.

Pass.

praes. trъpi-mъ
perf. trъpѣ-nъ.

Supin. trъpѣ-tъ.

Ovamo spadaju glagoli: vidѣti, kꙑpѣti, letѣti, sѣdѣti, boꙗti sѧ, drъžati, kričati, mlъčati itd.

O p a s k e. § 48.

1. Glagoli, koji u osnovi inf. pred ѣ mekani suglas imadu, pretvaraju taj ѣ u **a** (vidi § 46. 1.)

2. Glagoli s praesent. osnovom na **i** (III. 2.) spajaju taj **i** u prvoj osobi jednobr. sa prediducim tvrdim suglasom u odgovarajući mekani po pravilih glasoslovja (vidi § 6.). Tako je: vrъštѫ (osn. vrъti), višѫ (osn. visi) kꙑplѭ (osn. kꙑpi) po § 7.

3. Glagol **hotѣti** ima praes. osnovu **hoti** u svih osobah jedno-, dvo- i višebroja osim 3. osobe višebr.; isto tako i u imperat. Tako je: hoštѫ, hošteši itd. 3. os. višebr. hotѧtъ; imperat. hošti, ali part. praes. act. hotѧ.

4. Glagol **vidѣti** ima u imperat. viždь (vidi § 62).

§ 49.

IV. Razred.

hvaliti.

Osnova praes: **hvali.**

Praes.			*Imperf.*		
sing.	1.	hval-ѭ	sing.	1.	hval-ꙗa-h-ъ
	2.	hvali-ši		2.	hval-ꙗa-š-e
	3.	hvali-tъ		3.	hval-ꙗa-š-e
dual.	1.	hvali-vѣ	dual.	1.	hval-ꙗa-h-o-vѣ
	2.	hvali-ta		2.	hval-ꙗa-s—ta
	3.	hvali-te		3.	hval-ꙗa-s—te
plur.	1.	hvali-mъ	plur.	1.	hval-ꙗa-h-o-mъ
	2.	hvali-te		2.	hval-ꙗa-s—te
	3.	hval-ѧtъ.		3.	hval-ꙗa-h-ѫ.

Aor. slabi II.			*Imperativ.*		
sing.	1.	hvali-h-ъ	sing.	1.	—
	2.	hvali		2.	hvali
	3.	hvali		3.	hvali
dual.	1.	hvali-h-o-vѣ	dual.	1.	hvali-vѣ
	2.	hvali-s—ta		2.	hvali-ta
	3.	hvali-s—te		3.	hvali-ta
plur.	1.	hvali-h-o-mъ	plur.	1.	hvali-mъ
	2.	hvali-s—te		2.	hvali-te
	3.	hvali-š-ѧ.		3.	—

P a r t i c i p i :

Act.		*Pass.*	
praes.	hvalѧ	praes.	hvali-mъ
perf. I. *a.*	hvali-v-ъ	perf.	hvalѥ-nъ.
perf. I. *b.*	hval'ь		
perf. II.	hvali-lъ		

Supin. hvali-tъ.

Ovamo spadaju glagoli: moliti, govoriti, goniti, vratiti, graditi, praviti, ložiti, gasiti itd.

Opaske. § 49.

1. Glagoli ovoga razreda spajaju osnovni krajni **i** u praes. 1. osobe jednobr., onda u imperf. part. perf. act. I. (vidi § 39. 4) i part. perf. pass. sa prediducim suglasom u odgovarajući mekani po §§ 6. 39. 4. Tako je: vraštѫ, vratiši itd., vraštaahъ, vraštь uz vrati-v-ъ i vraštenъ od vratiti; roždѫ, rodiši itd. roždaahъ, roždь uz rodi-v-ъ i rožden od roditi.

2. Jednako prelaze tvrdi suglasi još i onda u odgovarajuće mekane, ako jih diele od krajnoga osnovnoga **i** suglasi: **r, l, n, v**. Tako je od misliti: mišlѭ, misliši, mišl'ь uz misli-v-ъ, mišlѥnъ. Od motriti: moštrѫ, motriši, moštr'ь uz motri-v-ъ, moštrenъ. Noviji spomenici često to umekšanje zanemaruju.

3. **i** = **j** odpada za mekanimi suglasi u svih vremenih dakle: lѫčѫ, ložѫ osn. lѫči i loži (vidi i §. 66.).

4. O part. perf. act. vidi § 39. 4.

V. razred. § 50.

1. vrst: igrati.

Osnova praes. **igra**.

Praes.		*Imperf.*	
sing. 1.	igra-ѭ	sing. 1.	igra-a-h-ъ
2.	igra-ѥ-ši	2.	igra-a-š-e
3.	igra-ѥ-tъ	3.	igra-a-š-e
dual. 1.	igra-ѥ-vѣ	dual. 1.	igra-a-h-o-vѣ
2.	igra-ѥ-ta	2.	igra-a-s—ta
3.	igra-ѥ-te	3.	igra-a-s—te
plur. 1.	igra-ѥ-mъ	plur. 1.	igra-a-h-o-mъ
2.	igra-ѥ-te	2.	igra-a-s—te
3.	igra-ѭtъ.	3.	igra-a-h-ѫ.

Aorist slabi II.		*Imperativ.*	
sing. 1.	igra-h-ъ	sing. 1.	—
2.	igra	2.	igra-й
3.	igra	3.	igra-й
dual. 1.	igra-h-o-vѣ	dual. 1.	igra-й-vѣ
2.	igra-s—ta	2.	igra-й-ta
3.	igra-s—te	3.	igra-й-ta
plur. 1.	igra-h-o-mъ	plur. 1.	igra-й-mъ
2.	igra-s—te	2.	igra-й-te
3.	igra-šѧ.	3.	—

Participi.

Act.	*Pass.*
praes. igra-ѩ	praes. igra-ѥ-mъ
perf. I. igra-v-ъ	perf. igra-nъ.
perf. II. igra-lъ.	

Supin. igra-tъ.

Glagoli ove vrsti imadu jednaku infinitivnu i praesentnu osnovu. Ovamo idu i glag.: birati, večerѣti, vonѣti, vѣštati, kašlѣti, lѣtati, naricati, itd.

§ 51. 2. vrst: **mѣtati.**

Osnova praes. **mѣti** = (mѣtj = mѣšt).

	Praes.		*Imperf.*
sing. 1.	mѣšt-ѫ	sing. 1.	mѣta-a-h-ъ
2.	mѣšt-e-ši	2.	mѣta-a-š-e
3.	mѣšt-e-tъ	3.	mѣta-a-š-e
dual. 1.	mѣšt-e-vѣ	dual. 1.	mѣta-a-h-o-vѣ
2.	mѣšt-e-ta	2.	mѣta-a-s—ta
3.	mѣšt-e-te	3.	mѣta-a-s—te
plur. 1.	mѣšt-e-mъ	plur. 1.	mѣta-a-h-o-mъ
2.	mѣšt-e-te	2.	mѣta-a-s—te
3.	mѣšt-ѫtъ.	3.	mѣta-a-h-ѫ.

	Aorist slabi II.		*Imperativ.*
sing. 1.	mѣta-h-ъ	sing. 1.	—
2.	mѣta	2.	mѣšt-i
3.	mѣta	3.	mѣšt-i
dual. 1	mѣta-h-o-vѣ	dual. 1.	mѣšt-a-vѣ
2.	mѣta-s—ta	2.	mѣšt-a-ta
3.	mѣta-s—te	3.	mѣšt-a-ta
plur. 1.	mѣta-h-o-mъ	plur. 1.	mѣšt-a-mъ
2.	mѣta-s—te	2.	mѣšt-a-te
3.	mѣta-š-ѧ.	3.	—

Participi.

Act.	*Pass.*
praes. mѣšt-ѧ	praes. mѣšt-e-mъ
perf. I. mѣta-v-ъ	pass. mѣta-nъ
perf. II. mѣta-lъ.	

Supin. mѣta-tъ.

Ovamo spadaju glagoli: glagolati, šьpъtati, žѧdati, sъpati, zobati, drѣmati, plakati, dыhati, klicati, kazati, tesati itd.

Opaske. § 53.

1. Glagoli toga razreda spajaju osnovni krajni **i**, štono ga uviek glagoli ovoga razreda u praes. imadu, sa predstojećim suglasom svojim u odgovarajući mekani (§ 6. 1, 2, 3.) i to u svih praesentnih oblicih. Tako je: kličѫ od klicati (osn. praes. klici); pišѫ od pisati (osn. pr. pisi); drѣmlѭ od drѣmati (osn. pr. drѣmi); gloždѫ od glodati (osn. pr. glodi) itd.

2. Glagoli toga razreda zasporuju često u imperativu sliveni vezni glasnik svoj **a** u **i** po § 40. 8 — 5. 11.

3. Mnogi glagoli toga razreda mogu i po V-1. i V-2. praesentne oblike praviti kao: vѧzati, praes. vѧzaѭ i vѧžѫ; pokazati, praes. pokazaѭ i pokažѫ; metati, praes. metaѭ i meštѫ; isto tako imati imaѭ i ѥmlѭ.

4. O imperf. valja § 40. 2.

5. **Iskati** ima praes. osnovu **iski** i **isk** dakle praes. ištѫ i iskѫ.

6. **spati** ide po III. 2. razr., dakle sъplѭ, spiši itd.

3. vrst: brati. § 54.

Osnova praes. **ber.**

	Praes.		*Imperf.*
sing. 1.	ber-ѫ	sing. 1.	ber-ѣa-h-ъ
2.	ber-e-ši	2.	ber-ѣa-š-e
3.	ber-e-tъ	3.	ber-ѣa-š-e
dual. 1.	ber-e-vѣ	dual. 1.	ber-ѣa-h-o-vѣ
2.	ber-e-ta	2.	ber-ѣa-s--ta
3.	ber-e-te	3.	ber-ѣa-s—te
plur. 1.	ber-e-mъ	plur. 1.	ber-ѣa-h-o-mъ
2.	ber-e-te	2.	ber-ѣa-s—te
3.	ber-ѫtъ.	3.	ber-ѣa-h-ѫ.

	Aorist slabi II.		*Imperativ.*
sing. 1.	bra-h-ъ	sing. 1.	—
2.	bra	2.	ber-i
3.	bra	3.	ber-i

dual. 1. bra-h-o-vѣ	dual. 1. ber-ѣ-vѣ
2. bra-s—ta	2. ber-ѣ-ta
3. bra-s—te	3. ber-ѣ-ta
plur. 1. bra-h-o-mъ	plur. 1. ber-ѣ-mъ
2. bɹa-s-te	2. ber-ѣ-te
3. bra-š-ѧ.	3. —

P a r t i c i p i :

Act.	*Pass.*
praes. ber-ы	praes. ber-o-mъ
perf. I. bra-v-ъ	perf. bra-nъ.
perf. II. bra-lъ.	

Supin. bra-tъ.

Ovamo spadaju glagoli: klьvati, rъvati, sъsati, tъkati itd.

§ 55. **O p a s k a.**

Osnove: **br, gn, dr, pr** (brati, gnati, drati, prati) naspore u praes. oblicih u: **ber, žen, der, per,** a osnova **zv** i **zov.**

§ 56. 4. vrst: sѣѩti.

O s n o v a p r a e s. **sѣ.**

Praes.	*Imperf.*
sing. 1. sѣ-ѭ	sing. 1. sѣѩ-a-h-ъ
2. sѣ-ѥ-ši	2. sѣѩ-a-š-e
3. sѣ-ѥ-tъ	3. sѣѩ-a-š-e
dual. 1. sѣ-ѥ-vѣ	dual. 1. sѣѩ-a-h-o-vѣ
2. sѣ-ѥ-ta	2. sѣѩ-a-s—ta
3. sѣ-ѥ-te	3. sѣѩ-a-s—te
plur. 1. sѣ-ѥ-mъ	plur. 1. sѣѩ-a-h-o-mъ
2. sѣ-ѥ-te	2. sѣѩ-a-s—te
3. sѣ-ѭtъ.	3. sѣ -a-h-ѫ.

Aorist slabi II.	*Imperativ.*
sing. 1. sѣѩ-h-ъ	sing. 1. —
2. sѣѩ	2. sѣ-й
3. sѣѩ	3. sѣ-й
dual. 1. sѣѩ-h-o-vѣ	dual. 1. sѣ-й-vѣ
2. sѣѩ-s—ta	2. sѣ-й-ta
3. sѣѩ-s—te	3. sѣ-й-ta

plur. 1.	sѣꙗ-h-o-mъ	plur. 1.	sѣ-й-mъ
2.	sѣꙗ-s—te	2.	sѣ-й-te
3.	sѣꙗ-š-ѧ.	3.	—

Participi.

Act.		*Pass.*	
praes.	sѣ-ѩ	praes.	sѣ-ѥ-mъ
perf. I.	sѣꙗ-v-ъ	perf.	sѣꙗ-nъ.
perf. II.	sѣꙗ-lъ.		

Supin. sѣꙗ-tъ.

Ovamo spadaju glagoli: kaꙗti sѧ, staꙗti, vѣꙗti itd.

Opaske. § 57.

1. Glagoli toga razreda odbacuju u svih praesentnih oblicih infinitiv ojačujuću slovku **ja, va,** te primaju euphon. **j.**

2. Osnove **blь** i **plь** u glagolih: blьvati, plьvati (bljuvati, pljuvati), nasporuju u praesent. oblicih u **bl'ю** i **pl'ю.** O imperf. osnove plь vidi § 40. opasku 2.

3. Osnove praes. **li** (liꙗti), **smi** (smiꙗti) naspore osnovni **i** u ѣ, dakle praes. lѣѭ, smѣѭ.

VI. razred. § 58.

voѥvati.

Osnova praes. **voю.**

Praes.		*Imperf.*	
sing. 1.	voю-ѭ	sing. 1.	voѥva-a-h-ъ
2.	voю-ѥ-ši	2.	voѥva-a-š-e
3.	voю-ѥ-tъ	3.	voѥva-a-š-e
dual. 1.	voю-ѥ-vѣ	dual. 1.	voѥva-a-h-o-vѣ
2.	voю-ѥ-ta	2.	voѥva-a-s—ta
3.	voю-ѥ-te	3.	voѥva-a-s—te
plur. 1.	voю-ѥ-mъ	plur. 1.	voѥva-a-h-o-mъ
2.	voю-ѥ-te	2.	voѥva-a-s—te
3.	voю-ѭtъ.	3.	voѥva-a-h-ѫ.

Aorist slabi II.		*Imperativ.*	
sing. 1.	voѥva-h-ъ	sing. 1.	—
2.	voѥva	2.	voю-й
3.	voѥva	3.	voю-й
dual. 1.	voѥva-h-o-vѣ	dual. 1.	voю-й-vѣ
2.	voѥva-s—ta	2.	voю-й-ta
3.	voѥva-s—te	3.	voю-й-ta
plur. 1.	voѥva-h-o-mъ	plur. 1	voю-й-mъ
2.	voѥva-s—te	2.	voю-й-te
3.	voѥva-š-ѧ	3.	—

P a r t i c i p i.

Act.		*Pass.*	
praes.	voю-ѩ	praes.	voю-ѥ-mъ
perf. I.	voѥva-v-ъ	perf.	voѥva-nъ.
perf. II.	voѥva-lъ.		

Supin. voѥva-tъ.

§ 59. **O p a s k a.**

Glagoli toga razreda pokraćuju u svih praesentnih oblicih infinitivnu slovku **eva, ova** u **oѵ**, primajuć euphon. **j.**

§ 60. **Glava IX.**

S p r e g a b e z v e z n o g a g l a s n i k a.

Glagoli ovamo spadajući jesu: **bꙑti** (esse), **vѣdѣti** (scire), dati (dare), **ѩsti** (edere), onda 2. os. jednobr. **obrѣsi** od **obrѣsti** (invenire) i 3. os. jedbr. od manjkavoga glagola **sѫti** (dicere) **sѫtъ.**

Glagoli navedeni ne primaju veznoga glasnika u imperativu i cielom praes. izim 3. osobe višebr. Ova prima vezni glasnik **e**, samo glagol **bꙑti o**, koji samo po osnovi trajnoga praes. **ѥs** ovamo spada.

Sprega glagola ovih jest ova:

§ 61. **1. bꙑti**

o s n o v e: **ѥs, bѫd, bꙑ.**

P r a e s e n s.

I. trajni.		*II. minuli.*	
sing. 1.	ѥsmь	sing. 1.	bѫdѫ
2.	ѥsi	2.	bѫdeši
3.	ѥstъ	3.	bѫdetъ

dual. 1.	ѥsvѣ	dual. 1.	bѫdevѣ
2.	ѥsta	2.	bѫdeta
3.	ѥste	3.	bѫdete
plur. 1.	ѥsmъ	plur. 1.	bѫdemъ
2.	ѥste	2.	bѫdete
3.	sѫtъ.	3.	bѫdѫtъ.

Imperativ.		*Imperfekt.*	
sing. 1.	—	sing. 1.	bѣahъ
2.	bѫdi	2.	bѣaše
3.	bѫdi	3.	bѣaše
dual. 1.	bѫdѣvѣ	dual. 1.	bѣahovѣ
2.	bѫdѣta	2.	bѣasta
3.	bѫdѣta	3.	bѣaste
plur. 1.	bѫdѣmъ	plur. 1.	bѣahomъ
2.	bѫdѣte	2.	bѣaste
3.	—	3.	bѣahѫ.

A o r i s t.

I.		*II.*	
sing. 1.	bыhъ	sing. 1.	bѣhъ
2.	bыstъ	2.	bѣ
3.	bыstъ	3.	bѣ
dual. 1.	bыhovѣ	dual. 1.	bѣhovѣ
2.	bыsta	2.	bѣsta
3.	bыste	3.	bѣste
plur. 1.	bыhomъ	plur. 1.	bѣhomъ
2.	bыste	2.	bѣste
3.	bыšѫ.	3.	bѣšѫ.

P a r t i c i p i.

Activ.		*Passiv.*	
praes.	sы	praes.	—
perf. I.	bыvъ	perf.	bыtъ i bъvenъ (samo u izvodih).
perf. II.	bыlъ.		

Supin. bыtъ.

§ 62. **2. vѣdѣti.**

Osnova praes. vѣd.

Praes.		*Imperf.*	
sing. 1.	vѣmь	sing. 1.	vѣdѣahъ
2.	vѣsi	2.	vѣdѣaše
3.	vѣstъ	3.	vѣdѣaše
dual. 1.	vѣvѣ	dual. 1.	vѣdѣahovѣ
2.	vѣsta	2.	vѣdѣasta
3.	vѣste	3.	vѣdѣaste
plur. 1.	vѣmъ	plur. 1.	vѣdѣahomъ
2.	vѣste	2.	vѣdѣaste
3.	vѣdѧtъ.	3.	vѣdѣahѫ.

Aorist.		*Imperativ.*	
sing. 1.	vѣdѣhъ	sing. 1.	—
2.	vѣdѣ	2.	vѣždь
3.	vѣdѣ	3.	vѣždь
dual. 1.	vѣdѣhovѣ	dual. 1.	vѣdivѣ
2.	vѣdѣsta	2.	vѣdita
3.	vѣdѣste	3.	vѣdita
plur. 1.	vѣdѣhomъ	plur. 1.	vѣdimъ
2.	vѣdѣste	2.	vѣdite
3.	vѣdѣšѧ.	3.	—

Participi:

Act.		*Pass.*	
praes.	vѣdy, vѣdѧ	praes.	vѣdomъ
perf. I.	vѣdѣvъ	perf.	vѣdѣnъ.
perf. II.	vѣdѣlъ.		

Supin. vѣdѣtъ.

§ 63. **3. dati.**

Osnova praes.: dad.

Praes.		*Imperf.*	
sing. 1.	damь	sing, 1.	dadѣahъ
2.	dasi	2.	dadѣaše
3.	dastъ	3.	dadѣaše

dual. 1. davѣ
2. dasta
3. daste
plur. 1. damъ
2. daste
3. dadѧtъ.

Aorist

sing. 1. dahъ
2. dastъ
3. dastъ
dual. 1. dahovѣ
2. dasta
3. daste
plur. 1. dahomъ
2. daste
3. dašѧ.

dual. 1. dadѣahovѣ
2. dadѣasta
3. dadѣaste
plur. 1. dadѣahomъ
2. dadѣaste
3. dadѣahѫ.

Imperativ.

sing. 1. —
2. daždь
3. daždь
dual. 1. dadivѣ
2. dadita
3. dadita
plur. 1. dadimъ
2. dadite
3. —

Participi.

Act.

praes. dadы, dadѧ
perf. I. davъ
perf. II. dalъ.

Pass.

praes. dadomъ
perf. danъ.

Supin. datъ.

4. ѣsti. § 64.

Osnova praes.: ѣd.

Praes.

sing. 1. ѣmь
2. ѣsi
3. ѣstъ
dual. 1. ѣvѣ
2. ѣsta
3. ѣste
plur. 1. ѣmъ
2. ѣste
3. ѣdѧtъ

Imperf.

sing 1. ѣdѣahъ
2. ѣdѣaše
3. ѣdѣaše
dual. 1. ѣdѣahovѣ
2. ѣdѣasta
3. ѣdѣaste
plur. 1. ѣdѣahomъ
2. ѣdѣaste
3. ѣdѣahѫ.

Aorist slabi II.		*Aorist slabi I.*	
sing.	1. ѣdohъ	sing.	1. ѣsъ
	2. ѣde		2. ѣstъ
	3. ѣde		3. ѣstъ
dual.	1. ѣdohovѣ	dual.	1. ѣsovѣ
	2. ѣdosta		2. ѣsta
	3. ѣdoste		3. ѣste
	1. ѣdohomъ	plur.	1. ѣsomъ
	2. ѣdoste		2. ѣste
	3. ѣdošѧ.		3. ѣsѧ.

Imperativ.

sing.	1. —	dual.	1. ѣdivѣ	plur.	1. ѣdimъ
	2. ѣždь		2. ѣdita		2. ѣdite
	3. ѣždь		3. ѣdita		3. —

Participi.

Act.		*Pass.*	
praes.	ѣdы, ѣdѧ.	praes.	ѣdomъ
perf. I.	ѣdъ	perf.	ѣdenъ.
perf. II.	ѣlъ.		

Supin. ѣstъ.

§ 65. **Opaske.**

1. Pravila glasoslovja o eliminaciji suglasa **d** prėd **m** i prieglasu pred **t** u **s** valjaju i ovdje (vidi §§ 6. 8.).

2. Imperativnim oblikom: vѣždь, daždь, ѣždь odgovaraju današnji provincijalizmi: vidj, jedj, gledj itd., nastali spajanjem krajnoga **i** sa osnovnim **d**.

3. Druga i treća osoba jednobr. aor. dastъ, ѣstъ, bыstъ protumačene su § 37. 3.

4. Aor. slabi I., nu s tvorkom mladjom **h**, dolazi od glag. ѣsti te glasi: ѣhъ, ѣstъ, ѣstъ; ѣhovѣ, ѣsta, ѣste; ѣhomъ, ѣste, ѣšѧ.

5. **bѣhъ** jest po osnovi aor., po značenju pako imperf., budući da služi za sastavljanje plusqupfta.

Glava X. § 66.

Dodatak.

Stupnjevanje.

Staroslovenski jezik ima kao što i danas naš jezik dva načina stupnjevanju; il naime rabi *a*) slovku, tvorku komparativnu, il *b*) cielu rieč (opisna komparacija).

Komparativna tvorka za drugi stupanj komparativni jest slovka: **нйs** — **ьši** — **ю** il **ѣйs** — **ѣйši** — **ѣю**. Suglas **s** dočetka muš. spola odpada, al se u svih genitivalnih izvodih opet vraća u suglasu **š**, kao što onaj u tvorci part. perf. akt. I. u § 39. 4. Tvorka ta **ijs** il **ѣjs** dodaje se čistoj osnovi pridavničkoj, tako da se krajni osnovni tvrdi suglas uviek u istovrstni umekša. Tako je od brъz: brъž-**нй**, brъž-**ь**ši, brъž-e (**j** za mekanimi suglasi odpada uviek kao kod glagola (vidi § 50. opaska 3.); grаb ima grаb-l'-**нй**, grаb-l'-**ь**ši, grаb-l-**ю**; dobr ima dobr-**ѣй**, dobr-**ѣй**ši, dobr-**ѣю**; velik: velič-**ай**, -**ай**ši -**аю**, gdje po istom pravilu **ѣ** u **a** naspori, kao u imperat. i imperf. (vidi § 40. 8—46. 1—48. 1.).

Često se zadnja slovka pridavnika na **n** odbacuje, kao što danas u nas. Tako je n. p. od nizъkъ niž-**нй**, niž-**ь**ši, niž-e; od širokъ šir-**нй**, šir-**ь**ši, šir-**ю**.

Nekoji pridavnici primaju tvorku **ѣйs** i **нйs**, drugi opet zadnju slovku odbacuju il ne. Tako je od **hoydъ** **hoyd-ѣй** i **hoyžd-нй**; od visok viš-**нй** i visoč-**ай**.

Komparativ se takodjer izražuje pozitivom sastavljenim sa predlogom **po**. Tako je: podobrъ, povisokъ itd.

Treći stupanj izražuje staroslovenski jezik na 3 načina. Il *a*) pozitivom sastavljenim sa česticom **prѣ** redje komparativom sastavljenim sa **naj**; *b*) pozitivom uz komparativna adverbia il *c*) komparativom sastavljene sklonitbe. Tako n. pr. prѣ-dobrъ, naj-bol**нй**, velьmi il zѣlo dobrъ, i dobrѣ**н** mаžь vьsѣhъ (bolji svih muževa, ὁ ἀμείνων πάντων ’ανδρῶν po § 33.).

Sastavljena vremena. § 67.

Staroslovenski jezik sastavlja perfekat, plusqupft. te pogodbeni način kao i danas naš jezik. O tom dakle tu netreba govoriti.

Za futur. I. rabi *a)* praesent minulih glagola, *b)* infinitiv sa praes. glagolâ: imѣti, načęti i hotѣti (grč. μέλλειν). Tako je: ne mošti imaši (načьneši, hošteši) ne ćeš moći, non poteris.

Za fut. II. služi part. perf. act. II. il srednji spojen sa praes. minulim bѫdѫ. Tako je: bѫdetъ pisalъ, scripserit.

Passiv se izražuje u staroslov. jez. kao u nas; il se naime *a)* aktivnim vremenom dodaje zaime sę, il se opet *b)* particip praes. pass. i perf. pass. spaja sa glagoli bꙑti il bꙑvati.

———x———

KAZALO.

§. Strana:

Corrigenda:

Na str. 3. redku 5. ima se čitati *koj*e mjesto *koj*i.

Na str. 9. u redku 2. sg. ima stajati ѣ, ꙗ, a ne ъ, ꙗ.

Na str. 11. u r. 14. sg. ima se čitati *za* ь, mjesto *ispred* ь.

Na str. 12. u r. 14. sg. ima se čitati mjesto *eu*fo*n*. *eu*pho*n*.

Na str. 14. u r. 9. sd. ima se čitati *s*-moyč-*a-ti* mjesto *s*-mik-*a-ti s*ꙗ.

Na str. 15. u r. 13. sd. ima se čitati *tako* mjesto *tato*.

Na str. 18. u r. 2. § 10. ima se čitati *po 7 padežu* mjesto *7 padežih*.

Na str. 30. § 30. ima se na kraju 1. opasci dodati: *osim nomin. acc. voc. višebroja, gdje te rieči imadu* a.

Na str. 23. ima se u točki 5. čitati za *tvrdi* rieči: *samostavnici tvrdoga početka*.

Na str. 28. u dualu zaimena osobnoga mjesto: nom. acc. voc. vѣ ima se čitati: nom. voc. vѣ, acc. na.

